

7
۷

نومبر

سه‌شنبه

Tarap
11-48

۱۳ ربیع الاول ۱۳۲۶

۱ اپریل ۱۹۰۸

۱۹۰۸

اون بیس کونده برچققان ادبی سیاسی مجموعه در.

شورا

«شورا»

مجموعه نك بابلارى اوشبو ترتيبدە بولنور:

- ۱) مشهور آدملىر والوغ حادثىلەر. بو بابدە ايسكى ويگىلردن بىر بىوك آدمنىڭ ترجمە ھالى درج اولور، پادشاهلردن بىھت ايدلندىگى وقت مملكتلرنىڭ نىسقە چە جغرافىيە وتارىخى سويلەنور.
- ۲) مقالەلەر. بو بابدە ادبى، تارىخى، اجتماعى مقالەلەر بولنور.
- ۳) تربيە وتعليم. بو بابدە حفظ صحت، تدبير منزل، تعليم، مکتب ومدرسه، شاکردەم، معلملرگە دائر بىندلر يازلنور.
- ۴) كشفيات واختراعات.
- ۵) متنوعه. مملكت ايجندە وطشندە اولان ھر تورلى خبر ومعلومات يازلنور.
- ۶) تفریظ وانتقاد. يىڭى چىقىش اثرلر (کتاب، رساله وغزته ژورناللر) حقندە معلومات بىرىلور.
- ۷) اجمال سياسى. روسيەنىڭ ايجندە وطشندە اولان ايکى ھفتەلك سياسى حاللر نىسقلق ايله بيان ايدلنور.
- ۸) مواسله ومخابره. سوأل جوابلر ھەر تورلى مکتوبلر يازلنور.
- ۹) حکايات. اشعار. لطائف ومقاللر.

ناشرلرى: محمدشا کرو محمد ذاکر رامىيفلر. محررى: رضا الدين بن فخرالدين.

آبونه بدلى: يىللىق دورت روبل - ۶ آيلىق ۲ روبل ۲۰ كاپك.
«وقت» ايله برگە آلوجىلرغە يىللىق بدلى ۳ روبل، ۶ آيلىق ۱ روبل ۸۰ كاپك
جنبى مملكتلر ايجون بربىللىغى ۱۵ فرانك.
آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

آبونە بەدلى : سەنەك : ۴، آلتى آيلىق ۲ روبلە ۲۰ كاپك.
«ونت» برلن برگە آلوچىلارغە :
سەنەك ۷، آلتى آيلىق ۳ روبلە ۸۰ كاپك در.

آدرس :

Редация «ШУРО» Оренбургъ — Rédaction du «Chouro» Orenbourg.

اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان علمى وادىي مجموعه در. نومر ۷

سەھىر ادمر والوغ خادىر

توقتاميش خان

(باشى ۶ نچى نوميرده)

واسىلى عادت موجىنچە اوردافە خان
حضرتلرينىڭ حضورىنە واروب التقاتلرىنە
مظهر اولدى والتماسىنە كورە مسقوا كنانز
لگىنىڭ دائىرە سىنى كىڭكاتورگە وكوچلانوبىنە
سبب اولەچق امتيازلىر وىرلىدى واوشبو بيوك
مرحمتلرگە نائىل اولوب، واسىلى مسقواغە
قايتوب كتىدى. بويىلە مرحمتلردن خبردار
اولدفلرنە مسقوا خلقى پك شادلاندىلر .

تيمىرلىك ايله توقتاميش خاننىڭ دعوالرى
نچە سەنەلرگە سوزلوب نچە دفعەلر صوغشىدىلر.
آخىرنە دە قفقازىدە «ترك» يىلغەسى
بويندە اوچراشوب غايت فاتىخ صوغشىدىلر .
اوشبو صوغشك آدم فانى يىلغەلر بولوب آقدى
ديبورلر . اوچ تاووك طوتاشدىن بتون عسكەر

بوق سببىنى وار ايدوب، تيمىرلىك،
توقتاميش خان اوزرىنە دشمنلىق اظهار ايتىد
يكنى يازمشىدىك . بوندن صوك بونلرنىڭ
دشمنلىقلىرى بربرى ايله صوغشورغە سبب اولوب،
هر ايكى طرفدن حسابسىز اولەرق مسلمان
فانى آغزىمشلردر .

مسقوا كنانزى دىبىترى ۳۹ ياشندە ايكان
وقتندە ۱۳۸۹ - ۷۹۱ دە وفات اولوب،
اورنىنە دە اوغلى واسىلى مسقوا كنانزى نصب
اولدى .

صوغشیدی صوڭ توقنامیش خان منهزم اولدی و محاربه اورنندن قاچوب «بلغار» اورمانلرینه یاشرنیدی (۱). بو واقعه ۱۳۹۵ - ۷۹۷ تاریخنده ایدی. فارشوطور و چی بندیکی سببیدن تیمرلنڭ دشت قپچاق مملکتنه کروب اوزینڭ کوچلی عسکری ایله اولدررگه، تالارغه کوشدی؛ شهرلرنی، اوللرنی یاندرروب، حیوا نلر و ماللرنی آشاب بتون مملکتنی بایفوش اویاسی اورننده خراب ایندی. اوچراغان خلقلرنی بتون بتونه قلعیدن اونکاروب اوشبو معهور مملکتنی آدم اولکسه سی ایله طوتردی. فرصت تابهش مسلمانلر آنچق اورمانلر، سازقلر، ارمه لکلرگه کروب جانلرنی قورتو لدرلر ایدی.

بوکونکی روسیه مسلمانلرینڭ بابالری، تیمرلنڭ ظلمندن کورمش فاجعه قبیلندن هیچ کیمدن شویله عهومی صورتک فاجعه کورمامشلردر. مسقوا کناز لگینگ کوچلانوب بیوک بر «روسیه دولتی» میدانه چیقمه سینه و بیوک بر «دشت قپچاق» مملکتی خراب اولمه سینڭ سببی تیمرلنڭ اولمشر.

چنگز و هلاکولر قلچلری ایله آغزلمش اسلام قانی، تیمرلنڭ قلچی ایله آغزلمش اسلام قانلرینه کوره هیچ شی دگلدر.

تیمرلنڭ اوشبو وقتده «سرای» و «حاجی طرخان» شهرلرنی ده خراب ایندردی و برجان ایاسی قالدیرمای اولدرروب، اسیر آلوب، چیتلر گه تاراتوب بتدی مسلمه اسیره لرنی عسکرینه اولاشوب ویردی.

تیمرلنڭ دشت قپچاق مملکتنی بر ایله برابر ایدوب کندیکی اهاالیسنی نارمار ایتدی یکی صوڭ روسلر ایرکن برصولش آلدیلر،

(۱) صالایوف .

واق توپاک بعض بر اوچراشوار اعتبارغه آلنماز ایسه اون ایکی ییل قدر بر مدت تمام راحتک وارددا حکومتمندن امینلک اوزرنده عمر سوردیلر (۱). هرند قدر دشت قپچق خلقی قاچقان یرلرندن چیقوب حکومتلرینی تکرار ایا ایندیلر ایسه ده همیشه اوز آرالر طنچ اولمادی: اوشبو سببیدن مسقوا کنازی خانلر حضورینه عرض عبودیت ایچون کندیسی وارمق دگل حتی کشی ده یبارماز ایدی. دان تولمک کوبدن یوق ایدی. حالبوکه «تاتارلرغه دان» دبه خلق اوستنه سالنمش نالوغ همیشه جیولوب طورلور و مسقوا کنازی ده اوشبو آچه ایله مملکت ایچنی توزاتور ایدی. تاتارلر اولان احترام و تواضعلر تماما بتدی (۲).

تیمرلنڭ قایتوب کندیکی صوڭ توقنامیش خان قاچقان یرندن چیقوب، عسکرینی بیغدی و «سرای» شهرینه قایتوب، تعمیر ایندی، اوزینڭ بیوک خان ایدیکنی بتون اطراف خلقلرینه اعلان ایندی ایسه ده آکسزدن تیمر قتلق اسمنده ایکنچی بر خان هجوم ایندیکندن ناچار، خاتونی و بعض بالالرنی، خزینه سبینی آلوب قاچدی ولیتوا کنازی اولان ویطوفت حضورینه «کیفی» شهرینه واروب، اوزینڭ حکومتنی کپرو قایتاروب آلورغه یاردم صورادی (۳).

اورددا حکومتنه دان تولا طورمده اولان لیتوا کنازی، توقنامیش کبی بیوک بر تاتار خانینک اوز حضورینه کلدیکینه فوق العاده شادلانوب، دشت قپچاق حکومتنی کپرو آلوب

(۱) صالایوف .

(۲) صالایوف .

(۳) کارامزین .

بولردن بعضيلرى «سراى» ده اولان اختلاللر وقتنده خازلق منصبده اولمشلر واقچه لرده صوقدر مشلردر .

توقتاميش خان طرفندن ليتوا حكمدارى اولان ياغايلا اوزرينه ۷۹۵ - ۱۳۹۳ تاريخنده رجب آينك ۸نچى كونده (ماي) «اوردو» دن يازلمش اولان بر مكنوبى مستفاد الاخبارده درج ايدلمشدر (۱) .

توقتاميش خان همت صاحبي، جسور، تدبيرلى، بر پادشاه ابدى (۲) فقط «باطر اولمى مارجه دن» ديدىكلرنجه تيمرلنك قولندن اوزينه خراب بولدى و بيوك بر اسلام دولتى ده برباد اولدى .

مسقوا كنازى واسيلى نك «سراى» غه واروب ده بيوك امتيازلىر آلورغه موفق اولمه سينك باش سببى تيمرلنك ابدى . زيرا تيمرلنك شول كونلرده دشت قپچاق اوستنه هجوم ايدرگه حاضرلندىكندن توقتاميش خان، ايكى اوق اورتاسنده قالمقندن احتياط ايتمه بوزندن كناز نك هر بر صورمش نرسه لر ينى ويررگه مجبور اولدى .

تيمرلنك، توقتاميش خان ميرزالرينه ياشرون صورتده رشوتلر بياروب، اوز طرفينه جلب ايلر وهر تورلى حيله و مكرلر ايدر ايدى . تيمرلنك حادثه سندن صوك توقتاميش خان اوزينك استقلالنى و خانلقنى غائب ايتدى . ويطوفت ايله تيمر قتللى خان صوغشلىرىدن صوك اوزينك اسكى حكمدارلغنى قايتارمق اجتهادى ايله صهرالرده يوروب عمر كچردى و بعض وقت «سراى» ده و آلتون اورداده

(۱) ج ۱ بيت ۱۱۸ .

(۲) مستفاد الاخبار ج ۱ بيت ۱۱۶ .

ويرر ايچون ياردم ويره چكى توقتاميش خانغه سويلادى .

بو خدمت كه مكافات اوله رق توقتاميش خان، خان اوزرينه كير و قايتوب اوطوردى صوك مسقوا كناز لگنى ويطوفت غه ويره چك اولدى (۱) .

وطوفت «سراى» ده دشت قپچاق خانى اولان تيمر قتللى ايله صوغشورغه حاضرلند باشلادى . عسكركو بايتمك و كوچ حاصل ايتمك نيتى ايله تيمرلنك واقعه سندن صوك اوزوب توزوب قالمش مسلمانلرنى اوزينك مملكتينه چاقروب «ؤيلنه» شهرى باننده اولان قربه لرگه اورنلاشدردى (بو كونده اولان پولشه مسلمانلرى، اوشبو كيمسه لر نك و توقتاميش خان عسكركلرينك نسللر ندىلر . ازلقلىرى و كوبسى ده پولاق قز لر ينى آلدىلرى سببلى كندى تيللر ينى عرف و عادت لر ينى اونودوب پولاقلاشمشدر، آنچق رسمى صورتده اسلام ديننده اوله رق قالمشدر) .

اوشبو وقت تيمر قتللى خان ويطوفت اوزرينه كشى بياروب : «بزم دشمنيز اولان توقتاميشنى بزگه قايتاروب وير!» ديه صورادى . ويطوفت بو سوزنى قبول ايتما ديكى سببلى ويطوفت ايله تيمر قتللى آراسنده بيوك بر محاربه اولدى . بونده ايسه توقتاميش خان اوزينك عسكرى ايله حاضر اولمشيدى . فاتىغ محاربه صوگنده ويطوفت عسكرى منهزم اولدى و توقتاميش خان ده اوز تبعه سى اولان ميرزا و عسكركلرى ايله محاربه ميدانندن قاچدىلر . بو واقعه ۱۳۹۹ - ۵۸۰۲ هـ .د . توقتاميش خاننك جلال الدين، جبار بيردى، كبك، كريم بيردى، اسگندر، ابوسعيد، كوچك، قادر بيردى امنده اوغللرى وار ايدى (۲) .

(۱) صالايوف .

(۲) ابوالغازى . بيت ۱۷۸

فرصت تابوب ۸۱۴ - ۱۴۱۱ تاريخنده (۱) خانلق منصبنه اوطوروب، اوندهورت آي پادشاهلق ايندى (۲). ليتوا كنازى ويطوفت كنديسينه اطاعت اوزرنده اولدى، مسقوا كنازى واسيلى بن ديمپترى اوزينك بيوك تورهلرى ايله براكده كوب هديهلر آلوب «سراي» غه جلال الدين خان اوزرينه عرض عبوديت ابدرگه كلدىلر. بو واقعه ۸۱۵-۱۴۱۲ تاريخنده در (۳).

مسقوا كنازى كلوب يتمازدن ايلك، جلال الدين خان، اوزينك طوغمهسى كريم بيردى طرفندن اولدرلش وكرم بيردى كنديسى خان اولمشيدى. مسقوا كنازى ايسه بونك حضورينه كرى وهديهلرينى ده بوگا تابشردى. بوندىن صوگفى بالالارينك بعضيلرى خانلق منصبنه اوطورمشلر ايسه ده بر برينى اولدروب بترامشلردر.

حکومت ايدىن خانلرنك عسکرلرى ايله اوچراشوب صوغشور ايدى. فقط اوشبو مقصودينه ايرشمك ممكن اولمادى. نهايت اور داده حكومت ايدىن شادى بك خان نك ايدكى ميرزا فوماندا سنك اولان بر فرقه عسكرى ايله تومن باننده اوچراشوب صوغشدى وشول وقت ايدكى طرفندن (۱) مقتول اولدى (۲). توقتاميش خاننك وفاتى ۱۹۰۴ - ۸۰۷ تاريخنده در (۳). عرب مؤرخلرى توقتاميش خاننك تيمرلنك ايله اولان ماجراسندن صوگف حاللرينى بيلما ديكلرندن وفات ييلنى بوندىن مقدم كوستر مشلر وفاضل مرجانى هم بونلره ايار مشدر (۴). لكن بونك وفاتينك مسقوا كنازلكينه مناسبتى بيوك اولد. بوندىن، عرب مؤرخلرينه كوره روس مؤرخلرينك خبرلرى درست اولمچىنده شهبه بوق و آنلرنك روايتلرينى مطلقا قبول ايدرگه تيوشلير.

توقتاميش خان اوغللىرى، آتالرى واقعه سندن صوگف هر قايسى مشوش اولوب، نارالدىلر. جلال الدين روسيه گه قاچمشيدى. صوگره «سراي» ده اولان اختلال آراسنده

Брокгаузъ (1)

(۲) كارامزين، توقتاميش خان اولدرلش يرنى Тюмень ديه يازادر، ظن ايدرسهم برر ييلغه اسمى اولسه كرك. حاضركى Тюмень شهرينك اول وقتده اولمچى بك شهبه ليدر. ج ۵. باب ۲ بيت ۱۱۱.

(۳) Большая энциклопедия

Брокгаузъ ۱۴۰۷ ده مقتول اولدى ديدر.

(۴) استفاد الاخبارده: «وكان وفات توقتاميش

خان سنة سبعمائة وثمان وتسعين (۷۹۸)» ديور ج ۱ بيت ۱۱۸.

(۱) عجائب المقدور. بيت ۶۷.

(۲) استفاد الاخبار. ج ۱ بيت ۱۱۹.

(۳) كارامزين.

بونده اولان شاگردلر برنجی کوندن اعتبارا مسلمانلقدن یراتلشمه به باشلرلر، -گرچه بو مکتبلر ده بعض بر دینی کتابلر اوقلور ایسه ده اهمیتسز اولدقندن بونک ایله علم شریعت هیچ بیلنمز، مکتبی تکمیل ایدهن شاگردلرنگ یورش لوندن اشلرندن آچیق معلومدرکه دین اسلامنگ اعتقاد عملیاتندن اصلا معلوماتلری یوقدر، مسلمان اولانلری مسجده، روس لری کلیسه به یورمزلر، بس بو علامتلردن آشکار اولورکه اولرننگ علمدن مقصودلری، دین علمنه باشقه علملردر. قرأندن بر آیت کریمه ننگ تفسیرنی بلهیانلر، اولادلرینی قرآن علمی تحصیلنه ترغیب ایتمزلر، انسان بلهدیگی نرسه به طبیعی دشمان اولور، سویمیان نرسه به ترغیب ایتمک اوت معقول دگلدر. اگر آنلرننگ مقصودلری علم دین ایسه مدرسه لرننگ اصلاحنه نه ایچرن تشبث ایتمیورلر؟ بز یقینا بیلور بزرکه رسول اکرمنگ مقصودی علم شریعت علم دیانتدر، بو علمی طلب جمله به فرض اولمشدر، قرآن شریفه (توبه ۱۲۲) جهادنگ (دفاعی) جمله مؤمن لره فرض اولمیوب، بلکه هر قبیلهدن بر طائفه به فرض اولدقی، فالانلری علم دیانت احکام شریعتی تفقه، جهاددن کلنلره تعلیم و تعذیر ایتمکله توصیه ایدهدر، نالینکه جمله سی عقاید اسلامیه یی معتقد، احکام شریعتله عامل اولوب عبودیتده ثابت اوللر. بنه قرآن کریمده (والذاریات ۵۶) الله تعالی حضرتی (انسان لری آنچق عبادت ایچون خلق ایتدم) دبه بیورهدر. بوراسی معلومدرکه عبادت حق تعالی یی معرفت طریق عبادتی علمدن باشقه اولمیدر، بو ایه علم قرآن علم حدیث که توفی ایدهدر. بس

بزه قایسی علملر لازمدر .

دورت عالمنک مناظره سی

(آذربایجانچه دنه ترجمه) .

۱) ابوتراب آخوند اوغلی:

عالملرمز محررلرمز عالمنک فضیلتنده کوب مقاله لر سویلدیلر، یازدیلر: مسلمان اولادینی مکتبلره ویرمک، علم تحصیل ایتدرمک گه آرتوق تحریض و ترغیب قیلدیلر، بو خصوصه قرآن مجیددن احادیث نبویه دن، اثبات مطلوب ایچون دلیللر کیتردیلر، شو حدیث شریفلر کوب دفعه لر سویلندی یازدی: (طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة) یعنی علم طلب ایتمک جمله مسلمانلره فرضدر، (اطلبوا العلم من الیهدی الی اللحد یعنی علمی طلب ایتمک بيشکدن مزاره قدر. عالمنک فرض اولمقنده فضیلتنده بزم سوزمز یوقدر، آنچق سوزمز بونده درکه تحصیلی فرض اولان علم قایسی علمدر؟ علم هندسه علم هیئتیدر؟ یا خود علم فلسفه حکمت طبیعیه میدر؟ یا که علم حساب علم طبیعیدر؟ یا ایسه تحصیلی فرض اولان علم بالکنز علم شریعتیدر؟ بو خصوصه تفصیل کورلمیور، محررلرنک یازدیقلرندن بو قدر آکلاشیرکه آنلرننگ مقصودلری علم شریعت گه باشقه علملردر، شو ثما کوره مسلمان اولادینی فن مکتبلرنگ اوفورغه تشویق ایملر. معلوم یا بو مکتبلر علم شریعتدن بتون بوشدر،

اولمقله انسانيت تحصيل ايدلمز ، بلکه اخلاق حميده اوصافى ذميه لرى بيلوب برنجى سینه التزام ، ديگر نندن اجتناب ايلمکله انسانيت کسب ايدلور . علم حسابده کامل اولمقله ينه انسان اولنمز ، بلکه علم شريعتى اوگرانوب ، اعمالگى ميزان شرع ايله موازنه نفسگى محاسبه ايدلور ، خيرگى آرتدرمىق ياوزلقدن صاقلانمق ايله انسان اولنور . علم طبده جالينوس اولمقله امراض مدنيه گه علاج ايتمک اولور اکن بونک ايله امراض نفسانيه گه دوا ايدلمز . امراض نفسانيه نك دوا وشفاسى قرآن اولدقى متعدد آيت لرده بيان ايدلدکندن ، بو ينه علم قرآنه توفيق ايدر . کامل انسان اولدقى امراض نفسانيه دن افافت بعدنده اولور : حکمت طبيعیه بيلمکه انسان اولنمز ، بلکه حکمت الهينى معرفت انسانى انسان ايدر ، چند چندان حکمت يونانيان * حکمت ايمانيان راهم بخوان « ملا محمد بغدادى نه گوزل سويليور : « علم رسميله رفعه رفعت * آرزوى محال ايمش آنچق * عشق ايمش هر نه وار عالمده * علم برقىل وقال ايمش آنچق » .

اگر بر عاقل دقتله نظر ايدرسه بيلورکه انسانيت حق تعالى به عبوديتده ، بلکه حق تعالى يى دوست طوتمقدده . جناب کبريائى دوست طوتمق رسول اکرمه تابع اولمقدده ، بو ايسه ديانت اسلاميه يى علم اولوب عمل ايتمکده ، قرآن کریم (آل عمران ۳۲) ای بنم حبيبم ديگل : اگر سز لر الله تعالى حضرتلرينى دوست طوتارسن بس بکا تابع اولگن ناکه الله تعالى سز لرى دوست طوتسون ؛ ايشته معلوم اولدى الله تعالى يى دوست طوتمق رسول اکرمه اتباع ايله اولور ، بو ايسه طريقه محمدیه يى عالم اولوب عمل ايتمکه حاصل اولور .

علمده مقصود اولان علم ، علم قرآن علم حديث اولدقى ظاهر اولور . عبوديت نصل فرض ايسه عبوديت ايچون لازم اولان علم ينه شويله فرض اولور . بو : شوعلمدرکه حديث مذکورده ، طلبى جمله به فرض ايدلمشدر ؛ اگر بتون عمرينى رياضيات طبيعيات تحصيلنه صرف ايدوب ، معلم اول ارسطاطاليس درجه سنده اولورسه ، ينه حق تعالى يى عارف ، طريق عبوديته واقف اولميه چق ، مادامیکه قانون سياسى الهى دائره سنده او قانونه موافق عمل ايتمديكى حالده انسانيت مدنيت رتبه سنده ايرشده چکدر . بزم اوقوچيلرمز ، ياوروپا اهاليسى انسانيت مدنيتنک کمالنه ايرشمشدر ديورلر ، لکن بن ديورم که ياوروپا اهاليسى قانون سياسى الهيدن يراق اولدقلر نندن ، انسانينده دگل بلکه محض وحشته درلر ، بونى اثباتده دليل برهانلر کيله چکده سويلانور . انسانيت مدنيت ، قانون اسلامى تعتمده عمل ايتمکه اولور ، پيغمبرلرنک مبعوث اولمه لرى انسانلرى انسانيت مدنيت گه دعوت ايدوب انسان ايلمک ايچوندر . دين اسلامنک اعتقادى عملى اخلاقى اولان بتون قانونلرنى جامع اولان علم ، علم قرآن علم حديثدر . جمله امت گه فرض اولان علمده بودر . قرآن کریم (نسا ۱۶۴) پيغمبرلرنک بشير و نذير اولارق کوندر لدکلرينى خبر ويره در . تبشير انداز ، مدنيتنک ايکى درلوسببى درکه بونى معرفت آنچق کتب سماويه واسطه سيله اولور هر پيغمبر اوز زما نده غى کتاب سماوى ايله امتلرينى انسانيت گه دعوت ايدلمشدر . بز اهل اسلامنک انسانيت مدنيت گه ايرشده سى ديانت اسلاميه نى علم گه بو علم ايله عمل ايدوگه توفيق قيلور . علم هندسه ده کامل

یغندن سریان لساننه ترجمه اولندی . زیرا بونلرده اولان اساطیر یونانیه ، عوام ایچون بر قدر مناسبتر کوراور ایدی .

منصور خلیفه ۷۵۳ - ۷۷۵ م ده خلافت مرکزینی غایت بیوک صورتله توزومش اولد . یغنی « بغداد » شهرینه نقل ایتدردی . هیئت علمی درس لرینی آرتدررغه اجتهاد ایدوب بر عدد حقوق و بر عدد طب مکتبی تاسیس ایدی . حفیدی اولان هارون الرشید بونک یولینه کروب ۷۸۶ م ده ممالک اسلامیه ده اولان جامعلر یانلرینه بر مکتب بنا اولنمه سی حقده امر ویردی .

۹ مأمون خلیفه ۸۱۳ - ۸۳۲ م علوم اسلامیه نی شول درجه ده ترقی ایتدردی که « بغداد » شهرنی علم و معارف مرکزی ایدی و اورایه کوب عالمر کنوردی و کتابلر جمع ایدی .

اسلاملر آراسنده اولان علم محبتی و علم شوقی حتی دولتلری اوچ قسمگه ایرلدیغی وقت هم اولگی هالده دوام ایدی . آسیاده عباسیلر ، مصرده فاطمیلر ، اسپانیه ده امویلر بالکیز سیاست جهتنجه رقابت ایتمای بلکه علوم و معارف یوللر نده هم بر برینه رقابت و مسابقت ایدرلر ایدی . ادبیات طوغر وسنده عربلر ذهنلره کسکینلک ویرن هر شینی سوه لرلر ایدی . ائک صوگره ده ، بتون قوم و ملتلرنک یتشدر دیکلر نسدن آرتق روشده شاعرلر یتشدر دیکلری ایله افتخار ایدر اولدیلر .

عربلر علم با بنده هر ملتدن یوفاری کتد . یلر ، فقط بو کمالتلری آوروپا یونانلرندن فلسفه آلمق جهتی ایله اولمادی ، بلکه اسکندر یه ده اولان یونانلوردن آلدقلری اصول سایه سنده اولمشدر .

گرچه قرآن شریف آیتلرنده علوم رسیمیه یه اشارتلر اولوب هر بر علم گه نمونه کوستر لمشدر ، لکن عمده و مقصود اولان عام ، علم دیانتدر ، باشقه علم لر فضیلت کماله درجه سنده قالور ، اگر بر کس سائر علومده درجه کماله ایرشوب علم دیانتدن نصیبی اولمز ایسه البته انسانیت مدنیت رتبه سنه ایرشمز ، اگر دیانت اسلامیه بی عالم اولوب باشقه علملرده معلوماتی او اه زسه بیله انسانیتنه ضرر کلمز ، انسانه لازم واجب اولان علم دیانت علم شریعتدر ، بو علمی تکمیل ایدوب ، سائر علمی تحصیل ایلمک آرتوق بر فضیلت اولور . بس انسانه اولا لازم اولان دیانت علمنی تحصیل ایلمک صوگره سائر علوم و معارف ایله اشتغال ایتمک ، شریعت غرا ، علوم معارف تحصیلندن مانع اوله یوب ، بلکه اول شرط ایله که فارغینه عرض قیلندی ، تحصیلنه ترغیب و تحریک ایتمکده در .

والسلاع علی من اتبع الهدی .

خیر خواه ملت ابوتراب آخوند اوغلی .

(آخری کیلچک)

مترجم : محمد نجیب تونتاری .

ایسکی مسلمانلرده علوم طبیعییه

محمد (علیه السلام) وفات اولدیغندن بر عصر صوکنده مسلمانلر ، یونان اثرلرینی عربجه گه ترجمه ایتدردیلر ؛ «الیاذه» ، «اودپسیه» کبی منظو مه لر یالکیز عالمر مطالعه سینه مخصوص اولد .

انسانلر ايچون كر كلى اولان فائده لر، حاصل سر مجادله لر ده دگل بل كه تتبع، علم و عر فان جمع ايتمكه ايدى كنى گوزل آگلا ديلر. ذاتا تجرب به ايله اشتغال ايتمك ايسكى مسلمانلرنك استعدا لر بيه لازم بر شيدر. حساب ايله هندسه علملر بيه منطق علمينك آچقهي ديه بيلديلر. ماكنه، ايدور ستاتيك (صبوق شيلرنى اولچامك) و آنلرنى صاوتلرنده طغزلندرمق عامى (فن مناظر (نورلرنى فارامق و كورمك فنى) حقنده يازمش اثرلرن دن معلوم اولديغينه كوره بوخصو صلر ده اولان معلوماتلر بيه تجرب به واسطه سيل كسب ايتديكلرى معلوم اولور.

ايشته عربلرنى كيميا فنينك موجودى ايدن؛ تقطير و تحليل، تخليط و تصفيه ايچون بـ و نچه آلترلر ايجاد ايتدرن؛ اهل هيئت طائيدران؛ قوياش ساعتى واسطرلاب كى آلترلر پيدا ايتدروب كيميا علمنده قوللانمق ايچون حساس ترازولر، طوغرى درهملر، بغداد قرطبه و سمر قند رصد خانه لرنده كورلديكى روشچه تسهيل حساب جدوللرى ميدانه كتورتان؛ هندسه ده شويله آلفه كيمكارينه سبب اولوب ده مثلثات و علم جبرنى ايجاد ايتدرن؛ ارقام هنديه نى قبول ايدر كه مجبور ايدن شيلرنك جهل سى تجرب به اولمشدر.

ديمك ايسكى مسلمانلر افلاطونك موثر دن اثرگه انتقالدن عبارت اولان اصولينى دگل بل كه آرسطونك آثارينى تتبع ايدوب ده اثر دن موثرگه انتقال ايتمك قاعده سيني اوگرنمشلر و اوشبو قاعده نى كنديلرينه اصول حركت ايلمشلر در. بوسايه ده بيوك موفقيتلرگه ده نائل اولمشلر در. «دراپر»

شورا: - بوسوزلر دراپر قلمى ايله ياز-

لدیغی جهتله غایت قیمتلیدر. «الفضل ماشهدت به الاعداء» دیپورلر. فقط آتا و بابا ايله تفاخر ایتمك هنرسز و حاصل سر كيمسه لره مخصوص بر عادتدر. كنديسنده كمالت اولان كيمسه هيچ وقت اسلافى ايله تمدح ايتماز. اسلافى ايله تمدح ايدنلره قارشو: «لئن فخرت بآباء ذوى شرف» لقد صدقت و لكن بئس ما ولدوا» ديه مقابله ايلرلر، دنى و سفيل بر آدمك بالاسى رشد سر اولور ايسه اول قدر عيب ايدلماز، اما بيوك بر آدمك بالاسى رشد سر يتشور اولسه جهان كوزينه كورلور و هر كيم طرفدن بارماق ايله اشارت ايدلور. اوز مز هنرسز اولديغهن صوك سلفلرمنك هنرلى اولدقنلر دن نه فائده؟

مصر القا هر ده

الازهر. (مصدق)

باشى ۶ نچى نومبر ده

درجه اولانه نائل اولان ذات هيئت امتحان طرفندن خديويه تعريفى ايدلور و خديوده تشریفات كونلرنده سراهه كلاه به اجازت نامه و برده تشریفات لباسيله تشریفات وقتنده صارغينه فصدرمق ايچون بر شريط (طاسمه) كونددر. يوقارنده ذكرى كچن ۱۳۱۲ سنه سنده ازهرى اصلاح وقتنده مدرسلك امتحانينه باشقه امتحان شهادة الاهليه نامنده كنه بر تورلى امتحان ايجاد ايدلمشدر، بو نك شروطينده يوقارنده ذكر ايديلان فنلرك

مقصودیدہ ۳ سنہ قدر، چوق اولورسہ بش سنہ مدت بو طرفندہ فالہقلہ لسان عربی ایلہ بر آژ آشنا لقی پیدا اینمک و کذالک ہونک انشاسی وحدیث تفسیر فنلرندہ ہیچ اولمازسہ بر ایکی کتابی زمانہ یہ مناسب صورتدہ اوقوب چقمقلہ وتورلی بلاد تورلی امم کور مکلفکرینی توسیع اینمک وباشقہ ریاضیات کبی فنلری دخی کورمکلہ بر نوع اصول تدریس ہم کورمک اولور، بوقاز یلہ ازہرک ڈرسلرینی و کیفیت تدریسلرینی ذکر دن مقصود من دن اصول تعلیم، ادبیات عربیہ، انشاء کبی شپارک ازہرہ بسبتون اولمامہ سی وحدیث، تفسیر زمانہ یہ مناسب صورتدہ ۲ کتاب دگل بر کتابی مدت مذکورہ دہ اوقوب چقمسی ممکن اولمامہ سی معلوم اولمشدر۔

قاہرہ توجہ ایدنمز بار مقصودنی اولماز سہدہ اغلبنی ازہرہ مطلقا بولہ چقم ظنیہ کلور۔ ازہری شو ذکر ی کچن صورتدہ کورمہ سیدن نہ یاپہ چغنی شاشرر پک حر طبیعتدہ اولانلر مز کیرو کیدہ بیلورسہدہ اغلبمز بورادہ فالور۔ ازہردن امید کیسیلگاک حکومت مدرسہ لرینک قپوسنی چالار لکن بو مدرسہ لردہ ایستدیکنی بولہ مز اولنلری کازہ بر انکلیز مدرسہ سی بولور وبعض لرینی مناسب اولورسہدہ اجنبی ایچون قبالی اولور، متباقیسیسدہ مفتوح بولنورسہدہ درس لرینی پک آشاغی اولور بو طریقندہ امید کیسلور، ہوندن سوگرہ کندینہ مخصوص درس اوقدوچی از لر، برینہ بارر وقتم یوق دیر؛ دیگرینہ کیدر بودہ وقتم یوق دیرسہدہ کنہ بر نوع انعطاف کوستروب کندگز کفایہ لنور سگز خمیس وجمعہ کونلرندہ برر درس اوقویالم دیر۔ بورایہ قدر کلوبدہ ہونکلہ فصل کفایہ لنسون اوچنچیسیدہ مسامحہ وقتی کلسون ایستد یکنز درسی اوقورم دیر مسامحہ بی بکلہک

سکزیبہ حاضر اولمقلہ ازہرہ انتسابدن لا اقل ۸ سنہ کچمہ سیدر۔ بو شہادتہ نائل اولان ذات امامت خطابت وواعظلق کبی خدمت لہ تعین اولنور تدریسہ حق اولمادقی کبی تدریس ایلہ سی ہم ممنوعدر۔

ازہرہ انتساب مسئلہ سندہ هر روافک کندینہ مخصوص بر قاعدہ سی وار ایسہدہ فرق لری پک جزعی اولماسیدن ناشی بز شہدیلک منسوب بولندقمز ترک روافینہ کیفیت انتسابی یازمقلہ اکتفا ایدرز۔

طلبہ بلادندن کلدیکدہ شیخ روافی کوروب تحت نظارتندہ اولان رواقہ انتساب افکارندہ ایدبکنی عرض ایدر۔ شیخک امریلہ بوتاریخدن سوگرہ ازہرہ بر آی مقداری لا اقل ایکی درسہ حضور لہ عربضہ سنی یازوب درس لرینہ حاضر اولدقی شیخلردن امضالندروب شیخ الرواقہ تقدیم ایدر۔ شیخ مذکور، کلام قدیم اوقدوب وبرر کتاب مطالعہ ایتدروب امتحان ایدر طالب العلم اولدقی ثابت بولورسہ شیخ، کونی ساعتیلہ تحت نظارتندہ اولان رواقہ منسوب لری دفترینہ ثبت ایدر، روافک ایسکی مجاور لردن فضلہ اکمکی وحجرہ سی بولنورسہ بو کوندن اعتبارا اکمک وپارہ سنی آلا باشلاب حجرہ سندہ اولتورر۔ عکسی صورتدہ ایسکی آدم کیدوب، دفتر بو یونچہ صرہ کلنہ قدر نوبت بکلر، جیبندہ پارہ سی اولمازسہ ازہرک عمومی صحن و مقصورہ لرنہ اقامت ایدر۔ پارہ سی اولانلر ازہرہ قریب محللردہ استیجار لہ اولتور لر۔

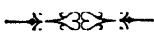
شورادہ بز طلبہ لریکنز کدہ قاہرہدہ اولان حال لرینی بر آژ سویلہ مک استیورز:

هر کسچہ معلومدر بزم خلقک اغلبی سنی یکر میدن تجاوز سوکندہ بو طرفلرہ سفر ایدر

شمال خلقینه موافق اولما مسیله برابر اصل قاهره نڭ هواسی بوزق و متعفنذر. قاهره ده کثرت نفوسدن اولر پک بهالی اولمسیدن، بزم ویردی کمز ۳۰، ۴۰ قروش ایله کنه حفظ صحتیه مناسب اولری ایجار ایلمیور لر. بوسبیلردن طولایی وجودجه ضعیفی اولانلر مز بیوک اولماز سه ده کچوک کچوک مرضار سه ده چوق وقت تصادفی ایدرز. قاهره به کلمک افکار نده اولان همشری لر مز سویلد کلر مز ی گوزل تفکر اینمه لرینی توصیه ایتدی کمز کبی آرقاسندن فقط بیک ایچمک، سکنی مصارفی ایچون شهریه لا اقل ۲۰ روبله، اشترا ایدم چک کتابلری والبه سسی و بعض درس لری ایچون دهالزومی قدر پاره کلوریرنی تاءمین ایلمه سنی توصیه ایدرز. درس خصوصنده کلفت چکه چکنی اصلا خاطریدن چقارماسون اصول تعلیم کورمک ممکن اولما دقنی کنه ناعمل ایتسون!

قاهره ده تاتار طلبه سی

«صوڭ»

روسیه ده

اینار و دیس مکتبلری

روس — خرستیان مدنیتی. شرق — مسلمان مدنیتی. مسلمان تاتارلر. ترک — فین قبیللری. ایکی مدنیت نزاعسی. نیچون نزاع ایدیه.

بزده ده، روسلر ده ده مکتب، اوقو و ملیت مسئله لری فوزغالغان بر وقتده مسلمان

دخی یا قشماز هفته لر، آیلر دولاشد قدن صوڭره برینی بواور، بونکله حدیث اوقورسه عین کیفیتیه دولاشوب تفسیر ایچون دیگرینی بواور، اصول فقه ایچون کذلک دولاشوب برینی بواور. شویله چه مشقت صوڭنده کندی آرزو ایتدی کی صورتده زمانه سینه مناسب اولماز سه ده ازهرده اوقولا طورغان مدتک نصفنده حدیث، تفسیر، اصول فقه دن برر کتابی الیه ایده بیلور. بوندن صوڭره لسان عربیه دائر منظومات و منشوراندن برر کتابی اوقومق ایچون بونلر ایله اشتغال ایدن بر آدمی از لر، یوقار یده ذکر اولونان حدیث تفسیر کبی شیلری اوقومیه مدرس لردن رغبت ایدن اولور سه ده انشا، ایبات کبی شیلری اوقویان آنلردن بولونماز، مذکور فنلر ایچون زوایا و تکایایی آندارر (بو کبی برلرده اشعار مقامات ایله اشتغال ایدن بعض قارت قوری بولنور) اورادن برینی بواور سه ده اونلر صوفی نامنده اولماقله برابر آلتون عاشقی اولمالریدن مجانا تعلیم ایتمز لر. بناء علیه شهریه ۲۰ یا ۳۰ غروش و یروب بر ایکی نرسه آندن اوقوب چقار. درس لری بو صورتله بولدقندن صوڭره مدرس و معلمک اوی نرده بولورسه درس ایچون اورایه کیدر بعض وقتلر مدرسک اوی اوزاق اولورسه قاهره نڭ بر جهتندن ایکنچی طرفینه کیتمک لازم اولور بو صورتله ده عمر مزک یاریسی کیدر.

هر حاجات ایچون کشی قپوسنی چالوق ممکن اولماز، تطویلرینه رغما علم بیان، فقه کبی شیلردن برر کتابی ازهرده اوقورز. ریاضیاتی بعضمز ازهرده و بعض مزده فایتوشلی استانبولده اوقور. عموما جنوب هواسی بزم

ايسكه توشوره چك بولسەق، اول وقتدەغى بابالارە زدندە كوب نرسە طلب اينارگە حقەز بوقلغى، بلكە اسلاميت لار ينى وشول واسطە ايله تىل و مابىتنى صاقلاب كىلولرىنە تشكر اينارگە لازم بولور.

مسئله بزرگە شولاي كورينە. لىكن حكومت اهللرينىڭ نظرندە ايش باشقە جەدر. آنلر تاتارلار دە نجاوزى بر حركت كورە لر: روسيە دەگى اينار وديسلرنى تاتارلر اوزلرينىڭ دىبن لرى واسطە سىل يوطارغە طرىشه لر، شول سىبىلى روسيە نىڭ مسلمان كوب بولغان يرلرنە غرب وشرق مدنيتى طار تيشەدر، ديه ظن ايتە لر. حكومت نقطه نظرندىن محاكمه اينوچسى روسلرنىڭ مسلمان تاتارلر حقندەگى فكرلرينى بىخشى آكلامق ايچون ۱۹۰۷نجى سنە آوغوست آيندە، نارودنى اوچىلشچە دىربىكتور لرى واوچىتلىسكى اشقولا رۇيسلرينىڭ فزانە بولغان اسيزلرنەگى مذاكرە و محاكمە لرينى، «ناچالنوبە آبوچىنبە» ژورنالندىن ترجمە ايله توبانندە درج ايدەمز.

بايتاق اوزون بر مدتدە ئىپىرلى فزان معارف دائرە سندنە (فزان اوچىبىنى اوقر و غندە) ايكى مدنيت طار تشمقەدر، كە: بونلرنىڭ بىرىسى - «خرىستيان - يا وروپا» مدنيتى، ايكنجىسى - «مسلمان - شرق» مدنيتىدە. بومدنيت لردن اولگىسى نىڭ يول باشچىلرى، اوزلرينىڭ تاسىسات و مکتىبلى ايله قوراللانغان روسلر، ايكنچىسنىڭ طرفدارلرى اوزلربنە مخصوص اصول معيشت ايله قوراللانغان تاتارلردە. بو ايكى مدنيت طرفدارلرينىڭ قايدە طابا بارولرى، مقصودلرى نە اولدىغى، وشول

مكتىبلرينە حكومت اربابى نىڭ نە كوز ايله باقدق لرينى بىلوب طور مق فائىدەدن خالى بولماسە كرك.

بىز، مسلمانلرنى ايسكىدن بىرلى اوز حاللرى ايله گنە مشغول بولوب باشا وچى بر خلق دىسب بىلەم - ز. بونلر ايسكىدن بىرلى اوزلرينىڭ دىنلرينى صاقلارغە طرىشقانلر، لىكن علوم و معارف جديدهدن بى خبر بولغانغە كورە، يا وروپا ملت لرنە اولدىغى كىبى، دىبن و تىل واسطە سىل اوز مدنيتلرينى نشر ايدەرك، باشقە ملت لرنى يوطارغە طرىشماغانلر.

روسلر بر ياقدە طور سون حتى، تىل، عرف و عادات هم اصول معيشت جەتتە اوزلرينە بىك يقين اولان چواش، آر، موردوا كىبى بر طاقم مجوسى قوملر آره سىنەدە اوز دىنلرن، اوز تىللرن طاراتورغە طرىشماغانلر. بوغندە توگل، حتى اوزلرينە تىل، قان و دىن فرداشى اولان كره شىن لرنىڭ اسلاميتنى باشروب طور و غە مجبور بولولرىنەدە طاوش چغار ماغانلر.

اگر اولگىرەك تاتارلر، بابالرمز اولان مسلمانلر، بالقان شىبە جزيره سندنەگى اصلاؤ قوملرى كىبى دىبن و تىل واسطە سىل كورشىلرينى يوطو پوليتىقه سىنە خدمت ايتكان بولسەلر ترك - فىن نسلندىن اولان، روسيە دەگى بر طاقم واق قوملرنىڭ، ئللە قاچان دىن اسلامغە كروب، تاتار لاشوب بىتكان بولولرى خاطرگە كىلەدر. لىكن بىز اول بابالرمز وقتندە، روسيە حكومتى نىڭ اينار وديسلر حقندەگى شدتلى معاملە سنى، بر آر خيەرينىڭ اشارتى بويونچە ملالرنىڭ گوهر نادىن طرد اولدىغى، مسجدكە بر كره شىن كروب نماز او قودىغى ايچون امامنىڭ سىبر يبارلدىگى و سائر هر تورلى ظلم و جبرلرنى

مقصود، دلربنه ایریشور ایچون نیندای واسطه لرگه طوتندقلری ۱۸۶۰-۱۸۷۰ نجی بیللرده آیرم آچیق آکلاشیلدی.

۱۸۹۰ نجی بیللرغه قدر مسلمان تاتار لر اوز آره بیک نق برلشکان، بالکنز برگنه توسلی، برگنه فکرده اولان بر جماعتدن عبارت اولوب، برنلرک واسطهء مدنیتلری هر وقت انسانغه روح بیره، حیانتک هر نقطه سن احاطه ایته، ودائما دستور العمل طوتیلوب اوزینه تابع بولغان کشیلرنی بر برسینه باغلی طوته طورغان اسلام دینی ایدی. قزان اوچیبینی اوقروغنده اسلام دیننده بولغان کشیلر تاتار لر اولدیغی جهتله، فایده غنه دین اسلام کرسه شول بر تاتار لاشورغه باشلادی.

روس مدنیتی و روس حاکمیتی طرفدار لری اوزلرینک مسلمان - تاتار مکتبلرینه نه کوز ایله قارارغه ونیندای معامله ایتارگه تیوشلگی حقنده کوبدن بیرلی معین بر موقع طوتاسیلری و معلوم بر فکر حاصل ایته سیلری کیله ایدی. اگر روسلر ایله مسلمان تاتار لر اوزلریگنه بولوبسده، بونلر آره سنده باشقه خلقلر بولماسه، مدنیت لری، اصول معیشت، عرف و عادت لری واحوال تاریخیه لری آره سنده بایتاق کوب فرق بولا طوروب بوایکی خلق، بوایکی مدنیت بر برسی ایله طنچ غنه، طاتوغنه یاشی آلور، آره ده غی مناسبت بوزولماز، مسلمانلر نک اوزلربنه ده فائده لی و حکومت که ده اوکغای بولور ایدی. لکن قزان اوچیبینی اوقروغنده روسلر ایله مسلمان تاتارلردن باشقه دخی ترک - فین قبیله لرندن بر نیچه تورلی اینارو - دیسلر بار. بونلرک روسلرغه و مسلمانلرغه مناسبتلری پک تورلیچه در.

مثلا: بعضیلری اوزلرینک اسکی عرف و عاداتلرینی تمامیله صافلاب بوکونگه قدر چن مجوسیتنه بولونه رق، روسلرغه ده و مسلمانلر غه ده مناسبتلری آزد در. بعضیلری خریستیا - نلقنی قبول ایتکانلر. بعضیلری خریستیا نلقغه یقینراق اولوب همیشه اوزلرینک اولگی مجوسیتلرنده دوام ایتلر، بعضیلری مجوسپلک ایله مسلمانلق آره سنده متردد بولوب یاشیلر و بعضیلری ایسه مسلمانانق غه میل ایدوب شونی قبول ایتلر و مسلمان دیننده بولغان تاتار لرغه یاقنلاشه لر.

روسلر کرک اوزلرینک مدنیت و اصول معیشتلری و کرک تیللری ایله بوترک - فین قبیله لرینه براغراق بولندقلری حالده مدنیت، اصول معیشت و تیللری ایله تاتار لر بونلرغه کوب مرتبه یقین بولونالر.

مونه اوشبو اینار و دیسلرغه، روس مدنیتی و روس حاکمیتی طرفدارلری اوزلرینک مکتبلری واسطه سیله روس مدنیتی کورتورگه طرفدارلری اولان تاتار لر، اوزلرینک دینلرینی وشونک واسطه سیله تیللرینی کرتوب، بونلرینی تاتار معیشتنه یاقنلاشدر غه و بو ترک - فین قبیله لرینک بارسنیده تاتار لاشدر غه طریشه لر، شول سببلی روسلر ایله تاتار لر آره سنده اوشبو تاریخی و قومی اولان نزاع دوام ایته ایدی.

بو حالده، روسیه نک شرقنده خدمت ایدوچی روس مامورلری، اوزلرینک تاتار لر غه نیندی کوز ایله باقوب، بونلر حقنده نیندی معاملده بولنه چقلرینی تعیین ایچون، غایت مشکل اولان تاریخی بر مسئله نی حل ایتمک

توگلدنر . شوئنگ ايچونده بعضا بيك اوگنايسز واقعه لر چقانن باردر .
تاتارلرغنه نه كوز برلن قاراب آنلرغنه فارشو نيندى موقع طوتو تيوشلگنن هقنده بولغان مهم وتاريغى مسئله گه ۱۸۷۰ نچى ييللرده روش مائ مورارى ايكنى نقطه نظر دن قاراب حل ايتار گه كرشديلر .

(بونلر كيلهك نومرده بيان ايديلور .)

ف . ك .

روس ادبياتى

بيوك پترزمانندهغى روحانى محررلر: آنلرنك اثرلرى . فكرلى قاتوليكك ، پروتستانلق .

بيوك پترزماننده ارلان مشهور روحانى محررلر دن « استيفان ياؤورسكى » ، « فه او فان » پروفو پوويچ » هم « ديمبترى راستوفسكى » لر هقنده اوتكان نومرده بر قدر معلومات يازلاشيدى حاضرند ، بونلرنك يازغان اثرلر ننه و آنده بيان ايتكان فكرلرينه بر كوز سالوب باقهلم .

استيفان ياؤورسكى ايله فه او فان پر وقو-پوويچ هر ايكس خرسه تيازاقنك پراوصلاونى مذهبنى علماسندن بولسه لرده يازغان اثرلر نده ، سويلگان وعظلر نده « استيفان » نك قاتوليك مذهبنه ميل و محبت ابدوب ، پروستانلق غه نفرت كوزى ايله باقديغى و بالعكس ، « فه او فان » نك قاتوليك مذهبنه غداوت كوزى ايله باقوب ،

وبونى حل ايتكانده اوشبونوبانده گى ماده ارنى اعتبارغنه آلمق لازم كيله ايدى : ۱) تاتارلر آيروم بر قوم اولوب موجود و اوزلرينك اصول معيشتلرينه مخصوص بر چوق احواللى واردر . ۲) تاتارلر روسيه تبعه سى اولوب روسلر ايله بر وطننك اوغلى ، بر حكومتنك كشيبسيدرلر . ۳) تاتارلر اوزلرينك دينى فكرلر ن طاراتو و باشقه قوملر نى يوطو خصوصنك منتظم تشكىل ايتكان وشول فكر برلن روحلا نغان محارب بر گروهدر . اوشبو ماده لر ايله برلكده ، بعضيسى روسلرغنه و بعضيسى مسلمان تاتارلرغنه يقينراق و بعضيلرى ايسه مجوسينده بولونغان يوقارنده مذكور ، نورلى ترك - فين قبيله لر ينكده روسيه تبعه سى اولدقلى رنى ملا حظه گه آلوب ، حكومت مائ مورلرينك آنلر غه نه كوز ايله قارارغنه تيوشلگنن ده تعيين ايدمك لازمدر .

تاتارلر ، باشقه ايناروديس قوملر نى يوطو مسئله سنى اوزلرينك دينلر نى طاراتو ايله حل ايتار گه باشلاديلر . بونلر اولو اينارو ديسلر نى مسلمانلق غه كرتلر ، آندن صوك آنلر اوز اوزندن تاتارلاشه لر . چونكه يوقارنده ده بيان اولنديغى اوزره ، تاتارلر ايله بو ايناروديسلر آره سنده نيل و اصول معيشتجه زور برمناسبت باردر .

كوبسنجه بو ، يگى مسلمانلق غه كروب تاتارلاشقان ايناروديسلر ، اصل چن تاتارلرنك اوزلر نده آرتوغراق تاتارلق غه بيرلديكلر ندى حكومت مائ مورلرينك اشلىرى دخيده آورا يادر . چونكه اوزينك بتون كوگلى برلن چومغان تعصبندن باشقه هيچ نرسه نى قبول ايتمى طورغان كشبلر ايله اش كرووى يكل بر نرسه

پروتستانلق نك بعض بر عقیده لرینه میل و محبت
کوستردیگی آچیق آکلاشلمقده ایدی .

بونلرنك یازغان اثرلری طبیعی : دین
و اعتقاد کتابلری و وعظ مجموعه لرندن عبارت
اولمشدر . « استیفان » نك یازغان مشهور اثر -
لرندن بری « دین طاشی » اسمنده بر اعتقاد
کتابیدر . بو کتاب پروتستانلقغه قارشو پازلمش
اولد بغدندن ، روسیه خدمتده چاقولمش اولان ،
پروتستان مذهبده گی نیمس لر نك خاطر لری
قالهاسون ایچون ، بیوک پتر بونی باصدررغه
رخصت ایتمامش وشول سببلی صکره ۱۷۲۸نچی
بیللرده غنه باصیلوب چیقمشدر .

«فه او فان» اوزینک افکار دینیه و اعتقادیه سنی ،
کییفی آقادیپاسنده مدرسلک ایندیگی وقت ،
شاگردلرگه اوقوتدیغی ، «یدی لاتین معاهداتی»
اسملی یازولرنده بیان ایتمشدر .

«استیفان» نك فکرینه بناء : اولوکلر
ایچون دعا قیلونك فائده سی موجود اولوب ،
آنی بو طریقچه ایضاح اینه ایدی : اولگانندن
صوك قبرده عذاب کوروچی گناهی بنده لر نك
عذابلری ایکی تورلی اولوب ، منگولک باکه
موقت بولمق احتمالی وار . اولوکلر ایچون قیلنغان
دعالر اوشبو موقت عذابقه مبتلا بولغانلرنك
مدتلرینی فصقارتهدر . استیفان نك بو فکری
قاتولیک مذهبده بیان ایتمگانه ، جنت ایله
جهنم آره سنده بولغان « اعراف » نی خاطرگه
نوشوره در .

«استیفان» پروتستانلقغه و «فه او فان»
قاتولیکلکه قارشو قاطی معاملده بولونالر و حتی
بعضا عدالتسزلك کورساته لر ایدی . مثلا :
پروتستانلر نك کلیسالرده صنم طوتماو و آنلرغه
هرمت ایتماولرینی استیفان : پروتستانلر

کلیسالرده غی قیمتلی صنملرنی طالارغه یاراتقانغه کوره
شولای اینه لر ، روزه طوتماو و ماناخلق ایتماو
لرینی ، پروتستانلر دنیاوی وشهوانی لذتلرنی
طاشلیساری کیلمگانگه کوره شولای اینه لر ، دبه
ایدی .

«فه او فان» پروتستانلرنك بوندای اشلرینی
انجیلگه خلاف طابسهده ، تنقید و موأخذه ایتمی ،
بلکه حقلی کوره ، چونکه آنك فکرینه بناء : انجیلنی
هرکم اوزی آکلاغانچه بیلوب عمل و اعتقاد
ایتارگه تیوش ، انجیلگه کلیسا اوزی تلاگانچه
معنا بیروب شوکارغه تابع ایترارگه طریشورغه
تیوش توکل ایدی .

لکن فه او فان قاتولیک که قارشو شدتلی
وبعضا حقسنر معاملده بولونا ایدی . مثلا : اول قاتو
لیکک نی منفعت و جاه پرستلك ، جعلی وریا کارلک
هم ببله طور وب حقلقنی بوزو چیلق ایله اتهام
اینه در .

روسلرنك بو ایکی مشهور روحانی محرر
لری حقنده الك گوزل اثر یازوچی «سامارین»
دیهدر : «استیفان نك قاتولیکلک گه آرتوغراق
میل ایتموی ، فه او فان نی پروتستانلقغه پک
آرتوق میل ایتموب کیتودن صاقلی ایدی ، ذاتا
بو ایکی محرر نك الك فائده جهتلریده فکرلرینك
مثبت طرفی دگل ، بلکه منفی طرفی ، یعنی
اوزارینك مقابل طرفلرینه قارشو سویلگان
ردیهلری ، قیلغان اعتراضلریدر ، بو ایکی محرر
یاورویا اهاالیسینك الك بیوک دینلر نندن اولان
قاتولیکلک ایله پروتستانلق و آنلرنك تنقیدلری
حقنده روس خلقینه قیمتلی و کسوب معلومات
و یردیلر ، بونلرنك اصل خاصیت لریده ، شول
بر برسینه مقابل بولوب ، بر برسینك فکرلرینی
تنقید و جرح ایتمولرنده ایدی . »

چیده راستوفسکی نك اوزی بولمشدر. بو
دراملرده دنیاوی حیاتنك قصه وفانیلخی، امید
لرنك بوش چغووی کبی دینی وروحانی نرسه
لر تصویر ایدلمشدر .

«قلم»

تاریخ العلوم

۱

حکمت، حکیم — فلسفه وفیلسوف.

اسکی زمان (قرون اولی) عالمیری ؛
الله ، ارواح وعالم مادی گه متعلق اولوبده
حواس خارجه (کورمک ، ایشتمک ، تاتیبق ،
ایسنمک ، طومتق) واسطهسی ایله یاخود عقلنك
ارشادی ایله بلنه چك نرسه لرنی درست ایدوب
آکلامغه و بلمگه حکمت وشول حکمت درس لر
ینه و آنلرنی اوگرانوگه فلسفه ، وشول نرسه
لرنك درس لرنه اجتهاد ایدوب اوی وفکرینی
صرف ایتکان واول نرسه لردن بحث وتفتیش ده
اولغان آدم لرگه بردن حکماً وهر برینه حکیم
دیور اولمشدر . شول کبی آدم لرگه حکیم
دیمک یونان فیلسوفلرندن مشهور فیثاغورس
ظهورینه قدر (میلاددن ۵۶۴ نه مقدم) دوام
ایتمش ، آنك ظهورندن سوگره فیلسوف
اسمی ایله تبدیل اولمشدر .

شوبله که فیثاغورس « ایلاذه » شهرنده
« لاون » نامنه اولان بر پادشاه ایله مذاکره
ده اولنور و آکئا بعض بر مسئله علمیه لرنی

استیفان سوبلر گه پک ماہر اولوب ، خطبه
سوبلگان و قتلر نده گوزل نطقی ، طوغری
فکری ، احاطه علمیه سی ایله اوزینك مخالف لر
ینی ده اقناع ایتدیدی ، اما فہ اوفان نك سوبلگان
وعظ لری بر طاقم اسخولاستیکه دن عبارت
اولوب ، سوزنی پک چوبالتا ، ئله نیندی اساطیر
لردن مثال لر کبتر رگه پک یارانا ، بروغنی خطیب لر ،
اسکی واعظ لر سوزندن روایت لر نقل ایتد ،
بعضا اہمیتسز نرسه لرنی الك برنجی درجه گه
قویا ، سوز آرسنده مطایبه لر ایتدوشاپاروب
کرکلی کرکمز سوز لر سویلی ایدی .

بیوک پتر زماننده روحانی عالم لرنك
اوچنجبسی اولان دیمپتری راستوفسکی گه کله چك
اولسہق : بو ذات حقیقت اول وقت نك زور
ادبیلر نندن وپراو لونی کلیساسینك چن خادملر
ندن ایدی . راستوفسکی اول کییف آفادیما
سندہ اسخولاستیکه دن عبارت اولان علوم
الہیہ اوقومش و صکره شرق کلیساسینك
ادبیاتی ایله معارفه پیدا ایدہرک گوزل صورتده
توسیع افکار ایتمشدر . بو ذات اوللری بر نیچه
یرلرده گی کلیسالرده واعظ لک ایله مشغول
اولمش و آخرنده راستوف میتروپولیتی تعیین
اولنہرق ۱۷۰۹ ده وفات ایتمشدر .

استیفان یاژورسکی ایله فہ اوفان پروقو
پوویچ بتون عمر لرنی پروتستانلق وقاتولیکلک
ایله صوغشوب اونکار دک لری حالده راستوفسکی
بار کبک علم وفکرینی راسقولنیک لرگه فارشو صرف
ایتمشدر . بو خصوصده یازغان بر نیچه اثر لریده
واردر . راستوفسکی راستوفده میتروپولیت
بولوب طوردیغی زمان بر روحانی مکتب تاسیس
ایتکان وشول مکتبده روحانی فاجعہ لر (دراملر)
اوبنالغان . روایت لر که کوره بو دراملرنی یازو

كورە. علم و فلسفە بونلردن ظاهر اولوب فنيقه ليلر
وباشقه قرون اولى اھالي سېنە بونلردن
طارالمشدر.

كلدانيلر نك علم معارفە شھەر تيلرى وتيللرينه
مخصوص علم نحو، لغت، شريعت، تاريخ
طبيعى، علوم رياضيه، علوم فلکيه مبحث
ومسئله لر ينى مشتھل کتابلرى وشول علملر
اوقولورغە مخصوص مدرسە لرى اولوب ايجلرنك
بوك بيوك عالمر يتشديكى تاريخلرە كورلمكە در.
كلدانيلر نك برى عبرانى، ايكنچسى مسمارى
اولمق اوزرە ايكى تورلى بازولرى وار ابدى
صوگفى زمانلرە كشف ايدلگان آثار عتيقه
اوستلرنده كى بازولرى مسمارى ديپورلر.
بعض موعلفلر نك ديد كينه كورە. كلدانيلر نك

عالملرنندن ايلك اولارق معلوم اولغانى
زر واستره در (۱) بوندن صوگره معلم بيلوسى
(علم الفلك معلمى) در كه ميلاددن ۲۱۳۰
سنه مقدم اولوب يلدزلرنك سيرنده تأمل
واسطه سى ايله كلدانيلر ايچون علم الفلكده
افاده سى بيگل اولغان كتابلر تأليف ايتديكى
واولدكن صوگره آلھلر صفينه قويلدى، اوستينه
بابلده «سھيرا ميسى» طرفندن بر قبر
بنا ايدلر بىكى كوريلور. بوندن صوگره معلم
بدر و سوسدر. قرون اولى دە مصرده حكمدار
اولان بطليموس فيلادلفى ئە تقديم ايتكان
تاريخى ايله شھرتى واردر. بو علم كلندا
نيلر نك عالمرنى باشلاب بونانليلرغە چقارمش
ويونانستانده اولان مر مرھيكلى اوزرينه

(۱) قدیس ایفانیوسی بو آدمنى نمرود زمانده

اولدى ديمشدر. زبدة الصحافى. نمرود: بابل شهرينك
مؤسسى در. ميلاددن: ۲۲۱ سنه مقدم بابلکه اساس
وضع ايتديكى بوليه نك تاريخ و جغرافيه انسلو پديسندە
كوسترييلور مرآت العبر.

تدقيق و تحقيق ايله تفصيل ايلر و پادشاه نك
« محكم ايدوب بلدكك هنر نه در ؟ » ديو
سؤالينه هيج شى بلمدم فقط حكمتنى سويار
اولدم ديو جواب ويرر. شول واقعه دن صوگره
مذكور فيثاغورس قه و آندن صوگ كلان
حكيملرگه يونانچه اولارق « محب حكمت »
معناسنك اولان « فيلسوف » اسمى ويرلمشدر.

۲

علم. كلدانيلر. آنلر ده اولان مشهور عالمر.
كشفيات علميه ارى.

بو دنيا اوزگرمك و آلشنمق دنيا سيدر.
بو دنياغە كيلوبده بر حال اوزرنده دوام
ايتكان نرسه يوقدر. هر نرسه اول ظهورنك
ضعيف اولور صوگره تدريج ايله قوت كسب
ايدر. شول جهل دن علم ده دنيا يارادلمشندن
بيرلو كوب اوزگرمك و آلشنمق لرغە، طبيعت
بشريه نك بوز قلقى ايله هر تورلى بوزولورغە
يولقوب كوب بحث و تفقيش ايله، تعليم و تأليف
ايله اصلاح قه محتاج اولوب قالمشدر. شونك
ايله برابر بو دنيا، هر عصرده علم بولنده
عمر ينى صرف ايدوب تعليم و تأليف ايله
مشغول آدملردن خالى اولمامشدر. يعنى هر
عصرده شو كى آدملر بوانوب كلديكى تاريخ
ايله اثبات ايدلمشدر. مثلا تاريخ لرغە كوز
سالسه قرون اولى ده علمگە خدمت ايتكان
آدملردن كلدانيلر (ميسوپوتاميا يعنى فرات
ودجل نهرلرى آراسنده ميلاددن ۲۰۱۵ سنه قبل
بابلنى ضبط ايدوب ۴۵۸ سنه حكومت ايتكان
قولمر) نى كوررمز. تاريخلر نك كورستوينه

سحر و باشقه لر کبی خرافات و اساطیر ایل قاتنا شور . شول خرافات ایله قاتنا شوب کلدانیلرنک عاملری فنیقه ایلرغه سرایت ایدر و آنلردنده خیلی مشهور مشهور عالملر یتشور .

(آخری وار)

عبدالرحمن سعیدوف

«بخارا»

قویاش

بو فضای نام تنه ایلده بالتراب طورغان جسم نور ایننگ حسابسز بولغان فایده لرینی بره وده انکار قبله آلماز . ایگینلرنک یتشمسی ، میوه لرنک کمالگه ایرمسی ؛ حاصلی تریک بولغان بارچه موجوداتنگ حیاتلرینی ادا قیلمسی بالکز قویاشنگ ضیاسی (یاقتیلغی) سایه سنده در . بزنی اوراب آلمان مخلوقاتنی کوز مزگه کورسنگان ، ضیادر . فرلریمزنی بیزه کله گان چچکلرنک کولوب طورولرینه سبب کینه ضیادر . ضیاسز هیچ بر حیوان تریکک اینه آلمانانی شیکلی هیچ بر نباتده نشوونما بوله آلماز . بفرجه لرده ، فرلرده صاهلری بشیل وقاتی ، بافراقلری پارلاق طور غان چچکلر ضیا کر می طورغان بولمه گه قویو لسه لر بر نیچه کون ایچنده بافراقلریننگ طونوفلانغانی و صاهلریننگ یومشارغانی کورلور . کدالک معدن او جاقلر نده ایشله گان ایشچیلرنک وزور یورتلرده قپوچیلق - شویتسارلق -

التون کیدرمک ایله ائینا (۲) اهلایس طرفندن مکافات ایدلمشدر .

کلدانی عالملری غایت دقت ایل بیلدزلرنی رصد ایدرلر و شوونک یوللرینی اختراع ایدرلر ایدی . شول سایه ده کلدانیلر علم الفلکده عصرلرنده جیمع دن آلفه چقدیلر . سیارات ک اولدیغی کلدانی عالملری معرفتی ایله کشف اولدیغی کبی بروج ائینی عشرده آنلر طرفندن کشف اولنمشدر . سیاره لرنک حرکتلرنده آدم لرنک حاللری ایچون حکم و تأثیری اولدیغنی اعتقاد ایتدیکلرندن علم تنجیمنی وضع ایتمشدر .

کلدانی عالماری ، قویاش بر یلده ، آی بر آی ده دورلرینی تمام ایتدیکلرینی ، باشقه سیاره لرنک حرکتلری برابر اولمایوب بعضیلرینک حرکتی بعضلرندن تیزره ک اولدیغنی بلورلر ایدی . کره ء ارضنی ایچی بوش بر کیمه کبی ظن ایدرلر و دنیا ده اولانلرنک همه سی شول کیمه ننگ ایچینه دوکلدیکنه دائر اولان زعملرینی قوتلک ایچون دلیللرده بیان ایدر اولمشدر .

بو دنیا آلسنه ق و اوز گرمک دنیا سی دگلمی ؟
صوکره لری کلدانیلرده امور کاذبه گه میل ایدرلر ، تنجیم واسطه سی ایله کیله چک اشلرنی بلمک هوسینه دوشارلر ، علملرینی عائله لرگه تقسیم ایدوب علوم موروثه جمله سینه ادخال ایدرلر ، یعنی هر عائله بلدیکنی اوزینک بالالرنندن باشقه لرغه تعلیم ایتماز اولور . زمانلر اوتار آنلرنکده علملری توش نفسیری

(۲) ائینا : عثمانلورچه اتنه دیو مشهور اولان ایسکی شهرگه یونانیلر ائینا ، عربلر مدینه الزیتون ، فرا نسوز لر ایتن ، انگلیزلر ایتن دیورلر . مرآت العبر .

بوزوق و ميقر و بلر فعالدر . حيوان ، نبات هر مخلوق ضياغه محتاجدر . بغيره ده گي آچيلمش گللر نك ايرته دن كيجگه قدر قوياشقه توجه قيلمقلى شايان دقندر . قوياشك اوشبو تاثير حياتبخشاسى اوللرى بتونلاى حرارت نشر ايتكان شعاعات ضيائيه گه عطفى ايتلگان بولسه ده بو خصوصه كيميوى بر تاثير اجرا ايتكان شعاعلرگه هم قيد سزلك ايله قارامق جائز بولميه چغنى صوگنى تجربهلر اثبات قيلمشدر .

قوياش ضياسنى حاصل قيلغان آق ضيا «علائم سما» (صلوات كوپرى) ده كورلگانى كى مختلفى توسلر (ملون شعاعلر) دن مركبدر . بر ضياشعاعى اوچ قولى بيلوردن اوزدرلسه شعاعات ملونه گه آيرلغانى كورلور .

آق توسلى ضيا ايله باشقه توسلرده كى ضيا نك تاثيرى بر توگلدر . قزل و ياشل توسلى شعاعلر حرارتنى نقل قيلورلر ؛ كوك و ميللاوشه توسلى شعاعلر ايسه حامضات - شيكلى كيميوى تاثير اجرا ايتلرلر . ايسته حياتده و بارچه مخلوقاتنك اوسمه سنده ، ييتشمه سنده ائك مهم وظيفه كوركان اشبو شعاعات كيميوى به در . ضيانك شوشى وجهله بر ماده كيميوى شيكلى تاثير قيلمقلى كيناتدن آكلامق مشكل بولسه ده فوطوغرافيانك ضيا ايله حاصل بولغانى توشونلسه عقل ايرشور . دها آچيق بر مثال كيتريله بيلور . مثلا ؛ توسلى بر ماتيريا قماش - قلورلى صوايله جوارلسه در حال توسى جويالور . بو حال قلور نك كيميوى تاثيرندن نشئت قيلور . كذلك قوياشك شدتلى شعاعاتنه قارشى طورغان ترزه لر يه زده گي پرده لر نك ، اوستمزده گي ماطور توسلى كيوملر مزنك صارغايغاننى ،

ايتنه طورغان كشيلىر نك صولوق چرايلى بولو لرى هب قوياش سزلقندر .

ادبيات ايله اشغال ايتكان ادبيلر ، شاعرلر ؛ بو حياتبخشاسمئنگ ؛ يالتراب طورغان آق توسلندن ، وطلوعندن ، غروبندن و صو اوستنده حاصل قيلمقلى ستون نوارنيسندن و حيات اوستنه بير ديكى نشئنه دن بحث ايتوب بيتلر طولوسى نثرلر ، شعرلر يازغانلر در . قوياش طوغانده طاو توبه سندن آغوب كيلگان نور ييلغه سنه ، مهتابلى - آى ياقتملى - كيجلرده آغاچ يافر اقلرى آره سندن سور و لوب يشبل اولنلر اوستنه ساچلغان آلماسپاره لر شيكلى يالترانغان آى ضياسنه مفتون بولماغان شاعر ، اديب بارميكان ؟ . . حالبوكه خيالاندن آرتق مادياتنى ، قاراقى كيجلرده يالتراماقده بولغان ييلديزلردن آرتق ميقر و بلر نى كيرا كسنگان منتسبين طب ، ضيائى بتونلاى باشقه ياقندن توشونمك و ضياده صرخالقلىر ايچون چاره لر ازله مكددرلر .

اوشبو كونده طبابت قوياش ضيا سندن بعض صرخالقلىرىنى توزه تمك خصوصنده بيك زور فايده كورگانى شيكلى الكتريق واسطه سى ايله استحصال قيلنغان ضيالرده دخى خواص شفائيه طابعمده در .

بوندىن بيك آز بر زمان اول ، هر كشى هوا و ضيادن قورقار ايدى . هر كشى ، حتى دوقتورلرده ؛ اويده ، بولمه ده ترزه لرنى جابوب ، ياريقلىرى ، تيشكلرىنى طيفوب خسته لرنى هوادن و ضيادن محروم و قاراقى اورنلر ده اوطوررغه محكوم قيله لر ايدى . حالبوكه ، ضيا صحتنك مؤثر بر واسطه سى و ميقر و بلرنك ائك زور بر دشمنيدر . « ضيا كرمه گان يورته دوقتور كرر » چونكه آنده صحت

بولغانى كوريلور. شوشى تاثير قوياشنىڭ
حرارته عطف قىلىنسا قارايلە جابلغان طاولرغە
چىققانلار ايله فطب دگزلرى كىيى صووق اقليلارده
سياحت قىلغان كشياردە هم شوشى حال
كۆرلەدرکه بونى ايضاح ايتىك ممكن بولە آلاماز.

(آخري بولور)

غ. فخرى

صولغاننى هر كون كوروب طورامز. بوندن
آكلاشورکه ضيا برحامض كادى (*) شىكلىلى
اجراى تاثير ايتەدر.

بركشى قوياشنىڭ شدتلى ضياسى آستندە
قالسه بينىنىڭ يانغانى قاورلغانى، تير بىسنىڭ
يارلغانى چاتلاغانى واوستندە قاپارتيلر حاصل

(*) اجسام عضويه نى ياقەق وحل ايتىك خاصه سنى

حائز برحامض.

تېئورىيە

عمومى نصيحت

تېئورىيە، بعضيلرى اوقومنى جائز اولان علم لردر.
الف بانى اوقومنى طريقى نبيىز صلى الله عليه
وسلم دن مخصوص حديث ايله ثابت اولماسەدە
فرآندە سورلرنىڭ باشلارندە اولان حرفلرى
اوقومنى كىفئيتىدىن هم اوتكاندە اولان علمالرنىڭ
كتابلارندە الف بانى اوقومنى كىفئيتى تفضيلا بيان
قىلىنوب اصول صوتبه ايله اوقولە تورغان الف
باغە موافقتدىن اصول صوتبه ايله اوقولە تورغان
الف بايى سلفلر طريقينه موافق ديب بلەمز.
خلق آراسندە سلفى طريقى ديب مشهور آلپ
بى ئى سى جىم حى آخ الخ ديب اوقومنى بدعت
طريق اولوب، هم بو طريق ايله اوقومدىن
صافلانمىق تېئورىيەلردر. نشر كىبير و جهدا المقل كىيى

خلق آراسندە اصول صوتبه (مشهور
تعبيرچە اصول جديده) ايله اوقومنى واوقتمنىڭ
جوازي وعدم جوازي خصوصندە كوب سوزلر
اولوب، بو خصوصدە بزلره هر طرفدن جواب
صوراب مکتوبلر كلدىكىدىن، عمومگە بومقالەمز
ايله حقيقتنى اعلام قىلدقنى قصد قىلدق. اصول
صوتبه ايله اوقولە تورغان مکتوبلردە اوقولان
علملر: حروف هجا (الف با)، قرآن مع النجويد،
عقيدة اهل السنة، قرأت تركى، ياز، املا،
فقه، تاريخ دينى، حساب، جغرافيه اجمالا
اولوب، بعضيلرى شريعت اسلاميه دە اوقومنى

ابی حامد الغزالی حضرتلرینک مصنفاتلرینه
مراجعت قبلماقکیزی اوتنه مز.

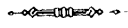
ترویسکی ده امام ملا زین الله بن
حبيب الله النقشبندی.

ترویسکی ده آخوند ملا احمد حاجی
بن عبدالظاهر رحمانقلی.

ترویسکی ده ۲ نچی مسجدده امام
داملا محمد ظریف المرحوم اوغلی
ملا محمد بیکمانف.

۱۳۲۶ سنه مجریه ۴ صفرالخیر

۱۹۰۸ سنه ۲۳ نچی فیورال.

مصدرده عمومی اوقو

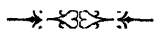
عمومی اوقو مسئلهسی باشلانديغینه مصدرده
برقاچ ییللر اوور ایسه ده تمام اصوله قویلوب
و عمل باشلانديغی بوقدر . شهرلرده اولان
خلقلرنک کوبسی اوقو یازا ییلور اولسه لرده
مصرنک ائک کوب فسه اولان فلاحدر
آراسنده اوقو یازو بیلوچی بوق حکمنده در.
بو کونلرده مصدرده اولان « ترجمان » محرری
اسماعیل بك جنابلری عمومی اوقومق حقنده
اصول صوتیهنی قبول ایدر گه مناسب کوروب،
مصرنک معارف نظارتینه بر عریضه وبرمشدر .
« الدؤید » ده اوقودیغنه کوره اسماعیل بك جنابلری
اصول صوتیه سایه سنده عمومی اوقو، آز مصرف
ایله ائتشار ایده چکنی ومصر واسطه سیله افریقا
ایچلرینه قدر مکتب ابتدائیبار شایع اولنه چقنی
بیان بیورر . بو کونده افریقانک کوب یرلرینه

منعمد قرأت ونجوید کتابلرنده شافیه و آنک حاشیه
لری وباشقه نحو کتابلرنده تفسیر قاضی بیضاوی
و آنک حاشیه لرنده وباشقه تفسیر کتابلرنده
سورة بقره ده الم تفسیرنده الف بانک اسمی
أَلِفٌ بَا تَا ثَا جِیْمٌ حَا خَا دَالٌ ذَالٌ رَا زَا یُسَیْنٌ
شَیْنٌ صَادٌ ضَادٌ طَا ظَا عَیْنٌ غَیْنٌ فَا قَافٌ کَافٌ
لَامٌ مِیْمٌ نُونٌ وَاوٌ هَا یَا دِیْبٌ اوقولمقی مسمی
سی (حرفلرنک اوزلری) اَبَب ت ت ج ج خ
خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف
ق ک ل م ن و ه ی دِیْبٌ اوقولمقی وباشقه
تحقیقلر تفصیلا بیان قبلنمشدر . اهل علم لرنک
شول کتابلره مراجعتلرینی اوتنه مز.

اصول صوتیه مکتبلرنده اوقولان عاملر
شریعت اسلامیهیی تعلیم قیلان وحسن اخلاق
وکورکم معیشتکه سبب اولان علملر اولد-
یقندن بعض شخصلرنک خلاف شرع اشلرینی
اصول صوتیهیه نسبت ویرمکاری خطا وفاسددر .
مدرسه لرده اوقولان درس لر کتاب الله وسنت
رسول گه موافق اولمق شرطیله هر تورلی
طریق ایله جائزدر . اوقولغان کتابلرنک هر
قایوسی اولده اوتکان عالم لرنک کتابلری
اولمق لازم توگلدر . تاریخ کتابلرندن حظ
آلمش ذاتلره معلومدر که : اصل علم اولان
کتاب الله وسنت رسول اوز گارمای ، طریق
تعلیم هر زمانده اوز گاروب کلگاندر . دینی
مدرسه لرده علوم آلیه دن : حساب ، هندسه ، هیئت ،
حکمت ، جغرافیه ، منطق کبی فنلری اوقومق
هم جائزدر . بو خصوصده حکیم الاسلام امام

مكتبلر بونلرنىڭ دەڭ مەرفىزىن وىنكىل
اولانى اصول صوتىدەر.

اوشبو سېدىن اسماعىل بك جنابلرىڭ
مشورتى استىحسان ايله قبول ايدلنسه كرك،
قبول ايدلنورگە تىوشلېدەر. خصوصا مەرفىزىڭ
معارف ناظرى مفتى الديار المەرفىيە محمد عبده
حەزرىتىڭ شاگرىلرنىڭ وىنكىلرنىڭ اولان
زىلولى پاشا كىبى فەكرلى وىمىتلى بىر ذات
اولدىغى اوشبو امىدلرە يول وىرەر.

كىتابات وىفراعات

يىڭى چىققان اىلىكتىرىق لامپاسى

انكىلترە «لوندن» شەرىڭكى سودا شىركىتى،
يىڭى اصول اىلىكتىرىق لامپالرى اخترىغ قىلۇپ
سانا باشلامشەركە بونلرنىڭ ياقىتىلغىن آرتدرو
ھەم كىمەنە مەكىن، وناچار يانغاندە ۵ شەم ياقىتىلغىن،
ياقۇبى يانغاندە ۲۵ شەم ياقىتىلغىن بىرە. ھازىر
بىزدە كى لاھىپالار دائىما بىر ياقىتىلغى بىر گانلىكىدىن
بىر آز اوڭغايىسز لىقلىرى بولغالى. مىثلا تونىلە
ياندىروب قالدىر، اوڭغايىسزە، كۆب راسخودلى دە.

آروپالولر خواجه اولدىلەر ايسە دە
«واداى»، «بورنو»، «سقطو» وغىر بو
كىبى خىلى مستقىل مەلىكىلەر واردەر. ايشنە
ابتدائى مەكتبلر سېدىن بونلر آراسىنە اسلام
دىنى نىشرايتەك مەكىن اولە چقىدەر. نىسە سىياھلرنىڭ
«شېونىفورت» كىدىنكى سىياھت نامە سەنەك: «اگر دە
مەصر مەسلمانلرى اجتھاد ايتسەلر افرىقا اىچىنە
اسلام دىنى پىك بىنكىل نىشراولنە چقىدەر، فقط
قىلار كىنيزە كلر آولارغە شىرىعت جەھەتتە
مەساعىدە اولنسون اىچون (*) مەصر خىللىرى
افرىقادە اسلام تارالمىنى تىلامىلەر، آنلر
اىچون افرىقا خىللىرىڭ اسلام دىنىنى قبول
ايتەمەكلىرى مەطلوبدەر» دىيور. اوشبو سوز
سويلاندىكىنە شەدى اوتوز بىلدىن زىادە اولور.
آندىن سوڭ قىل وكىنيزەك اولامق
وآنلر اىلە تىجارەت ايتەك مەصر مەلىكىتىدە
رەسمى صورئەدە مەنە ايدىلدى. بناؤ غىلە
آفرىقادە اسلام شىرىعت اولەسى اىچون مەصر
مەسلمانلرى طرفىدىن مانەق قالىدە. اسلام
دىنى نىشرايتەككىڭكى بىنكىل طرىقى اىبتدائى

(*) قىل وكىنيزەك طوتىق اصولىنە اسلام شىرىعتى
مەساعىدە وىرىمىش ايسە، مطلقا دىگىل بلىكە بىر طاقىم شىرطلار
ايله وىرىمىشەر. شوىلە دە ھەر بىر اولاب آلمىش آدم
بالاسى شىرىعت نەزىرىدە قىل ھىساب ايدىلماز. سوڭ عەسرلەردە
مەصر مەسلمانلرىڭ افرىقا اىچىلرنىڭ اولانمىش قىز وىخا.
تونلرى: تىرك سەلطانلرى، شەھزادەلرى وپاشالرىڭ
چىركىس قىلرنى؛ بىغاراللىرنىڭ تىركمان وپىراندىن
اوغرلانمىش تالانمىش قىلرنى استىفرىش ايتەمەكلىرى؛ قىل
وكىنيزەك ايدىوب طوتىمقلىرى شىرىعت دائىرىسىدە دىگىلەر.
اگر دە اسلام شىرىعتى طرفىدىن قولىمىش شىرطلار عىبايت
ايدىلە، ايدى مەسلمانلر آره سەنە قىل وكىنيزەك بىندىكىنە
شەدى بىش يوز بىللىر اولور ايدى. طوغروسىنى
سويلامك لازم اولور ايسە قىل وكىنيزەكلىرىنى اسلام
شىرىعتى، آروپا و آمىرىقالوردىن مەقدەم آزاد ايتەمەكلىرى.
مەسلمانلرنىڭ عىبلىرى اسلام اوستىنە تاشلانماز!

اولان مسئله لردن پک کوبلری وارد که عمل گه
 قویلدیغی وقت بیگ درلو مشکلاته تصادف ایدر.
 رساله ننگ صاحبی عبدالله شناسی افندی
 اولوب، طرویسیکی شهرنده «مکتبه الاسلام»
 طرفندن نشر اولنمشدر. هر بر مشهور کتبخانه
 لرده اولسه کربک . حق ۷ تیندر .

تقریر

سعادت ابدیه نه ایلدر ؟

یگی جریده

«السیاسة المصوره»

مصرده اوشبو اسمده تورلی بویاولر ایل
 رسملی اولارق عربی، سیاسی، اسلامی بر
 جریده نشر اولنورغه باشلانندی.

برنجی عدنده بسم الله، حمد و صلوات
 صوکنده بویله بر مقدمه یازلمشدر: «مطبوعات
 عالمنده بوش بر اورن بار ایدی، سیاست
 دنیا سنده که چیلگمز کورله ایدی. شول بوش
 اورننی طوترو و سیاسی که چیلگمزی ده کامل
 ایتو ایچون اوشبو جریده نشر اولنورغه لازم
 کورلیدی. بو جریده تیلسزدر، اما کوکلی ایل
 سویلاشه، تیل ایل سویلر گه یارامغان نرسه لر-
 ننگ جهل سیننی اوگرتنه، تاوشی یوق، اما ایشتره،
 نیک طوره. اما پک کوب درس لر ویره. رسملی
 تورلی بویاولرده اولسه ده مشربی برگنه تورلی در.
 بو جریده ده اوچ تورلی خاصیت وار.

اوشبو اسم ایل ۲۰ بینه کوچک بر رساله
 نشر اولندی. رساله صاحبی اسلاملی قومیت
 و جنسیت جهندن دگل بلسکه اسلامیت نقطه
 نظرندن بر لشمکلرینی مناسب کورر و دین
 ایله سیاستنی بر بوندن آیرمقنی تجویز ایتماز.
 فقط سیاست، بوکونه قدر بر قرارده کلماش
 و بوندن صولکده بر قرار اوزرنده دوام ایده چکی
 شبهه لیدر. سیاست، گاه جنوبدن شماله و گاه
 شمالدن جنوبه؛ گاه مشرقدن مغربه و گاه مغر
 بدن مشرقه ایسهش بیل کبی دوامسز و ثباتسز
 در. بر عصرده اسلام نقطه سندن بر لشمه گه
 مساعد اولان سیاست، ایکنچی عصرده بوکام مساعد
 اولماز. بر مملکتده اسلام بر لشمه سینه مانع
 اولمیان سیاست، ایکنچی بر مملکتده مانع
 اولور؛ شویله یرلر وارد که مسلمانلقلرینی
 صافلامق آنچق قومیت و جنسیت جهتنجه
 بر لشمه لری سایه سنده گنه اولمقنی سیاست
 لازم کورر. ایشته اوشبو حکمت ایچون اولسه
 کر کدرکه ترکیه ننگ ائک ماهر اولان سیاست بونندن
 عالی پاشالر، فواد پاشالر بو مسئله لرنی حل
 اینما کسزین دنبادن کتمشدر. فرننگ دیپلو
 مانلری ده هیرتلرندن بارمقلرینی آغزلرینه
 قویارغه مجبور اولمشدر. سویلر گه ینسگل

(۱) حادثه لرنی منگولک ایدوب صورتلاب قالدره
 (۲) صنایع نفیسه دیگان قیمنلی برهنرنی میدانغه
 چیقاره . (۳) مشرق خلقینک فائده سینہ خدمت
 اینه .
 بوکون گه قدر اولان حادثه لرن اونودلوب
 یوغالادر ایدی . صنایع نفیسه هم ترگزرگه
 تیوشلی اولان گوزل برفندر . بواش گه الله تعالی
 گه اعتماد ایدلنوب باشلانیدی ، الله تعالی
 یولمزدن واررغه یاردم ویرسون ! .
 جریده هفته لك اولوب ییللق مئی ۱۵ و یارم
 ییللی ۸ فراتق ، صاحبی ومدیری عبد الحمید
 زکی افندیدر .

ایجادسی

بوصوڭ وقتلرده یاوروپا ده بولغان سیا-
 سی مسئله لرنک اڭ اهمیتلیسی هیچ شبهه سز
 ما کیدونیا ودها طوغ روسی «یقین شرق» مسئله
 سی اولمشدر .
 یاوروپالولر ترکیه نی ئللہ قاچان بتارگه
 حکم ایدوب قویغانلر ، شونک ایچونده بو «آورو
 آدم» نڭ مال و ملکنی اوزینک جانی چقماس
 برونوق هر حکومت اوزینه فائده لی روشده
 بولوب یازدروب قالماقچی بولا ، «ما کیدونیا ده
 غی خرسیتانلرنی مسلمان ظلمندن قوتقارو»
 دیگان سوز یالڭز ظاهرده گنه در . حقیقتده هر
 حکومت اوزینک سیاسی و اقتصادی فائده سینہ
 طریقه .
 جان بیررگه حاضرلنره ک دورت آباغی
 دورت یاقغه صوز بلوب یاتقان «ترکیه» نڭ
 میراثنی بولک ایچون ، یاوروپالولر بر
 برسیده کونلاشوب ، برسینده آنڭ تیره سینہ
 ییاریملر ایدی . کوب کشیگه سیزدرمایچه
 یاشرتونکنه آوستریانڭ ترکیه دن تیر یول
 امتیازی آلووی ، یاوروپالولر فاشنده ، جان
 بیررگه یاتقان بر خسته حیواننڭ بر بوطنی
 قوبناروب آلوب کبتکان شیکلی بولدی . بونی
 کورو برلن قارغه لرن ، فوزغونلر در حال آورو نڭ
 اطرافینه چبولدیار . جانی چقماغان آورو نڭ
 هر بر اعضاسنی اوز آره بولوب ، اوزلرینه
 حصه لرن تعیین ایدوب قویدیلر .
 آرقه سنده الوغ روسیه اولدیغی حالک صریبه ده
 ترکیه دن تیر یول امتیازی صوری . بوئا
 رومانیا ، بلغاریاده قاتناشه چق . یونانستانده
 اوز تیر یوللرینی ترک تیر یوللرینه قوشارغه
 ترکیه دن رخصت طلب اینته . آوستریا ویانه دن
 سلانیک که باروب چقماقچی بولا ، گیرمانیا

يرلى خلقدن زاندارم باسالور ينى، ماليه، عدليه و اداره اشلار ينىڭ شول والى گه بېرىلور ينى تكليف ايتىشىدۇر.

روسىيە نىڭكى دە بوندىن پىك يراق توغلىدىر. لىكىن اول آورونى پىك اور كوتىمىسون ايچون، ما كىدونىياغە تركىيە طرفىدىن قوبىلغان حلمى پاشا شولاي اولگىچە قالىسون، ما كىدونىيا گە ياوروپالولر طرفىدىن قوبىلغان مائورلر فس كيوب، ژالونىيەنى ترك حكومتىدىن آلسونلر، لىكىن امور ماليه، عدليه و اداره اشلارنى دە قوت و نفوذلر آرتدىرلسون، دىيەدۇر. روسىيە نىڭ اوشبو تكليفى ياوروپا حكومتلر طرفىدىن قبول ايدىلدى. ياوروپا تكليف ايتكان نرسەنى تركىيە دە قبول ايتمايچە بولدىرە آلەمى وشولاي ايدوب ما كىدونىيانىڭ تركىيە دن تمام آيرىلويىنە بىك اساسلى نىگىز سالنە هم اوزاقلاماينچە بتونلاي آيرىلەچقىدۇر.

آورونىڭ قوللر ينى و اياقلىرىنى طارتوب اوزوب آغاندە، اوڭغايىسزلىنوب آنىڭ تىبىرچنووې طبيعى بىر حالدىر. تركىيە عىسكىر جيا، روسىيە گە صوغىش اعلان ايتە ايكن دىگان خىرلار دە، تركىيە نىڭ اوشبو حالت نزعە گى تىبىرچنولر ندىن عبارتدۇر.

بو زماندە يشامق ايچون، بو زماننىڭ اوزىنە موافىق حركت ايتىمكىن باشقە چارە يوقىدۇر. بوقسە انقراض و هلاكت مقرر دۇر. بوقاعدە، بىر حكومت ايچون جارى اولدىغى كىبى، بىر ملت و بىر شىخس ايچوندە جارىدىر. داخلى ايشلار مىزگە كلىجك اولورسەق: بوندىن اول قدر بىوك انقلابلر يوقىدۇر. دوام ايتە، بىخىش غنە اشلى، روسلق نطقە نظر ندىن قاراغاندە اشلگان اشلرى اهمىتىلى،

هامبورغ شىهرى ايله بغداد آرە سنى بىرلىشىدۇر تركىيە نىڭ بتون آناطولى قطعە سنى اوز قول آستىنە توشىرە.

تركىيە نىڭ تىزىرەك جاننى چىغروب بومىبراث بولو اشنى بىتۇر ايچون ياوروپا حكومتلر بونىڭ اڭ آورتقان وچرىگان بىرلر ينى، ما كىدونىيا مسئلە سنى، طارتوب صوزوب قاقشانالر لىكىن بتون ياوروپا اصلاؤيانلر ينى بىرلىشىدۇرەك كىلە چكىدە بىوك بىر اصلاو حكومنى قورورغە وشونىڭ ايله بتون ياوروپانى درىسلىكتىرگە حاضرلنە طورغان روسىيە نىڭ، اوز ابو اچندە كوب اشلرى بولوب، متوفى نىڭ مىراثنى اوزىنە موافىق روشدە تقسىم ايتوب ماطاشورغە وقتى آز مساعد اوندىغىدىن، آنىڭ ايچون آورونىڭ جانى چىقماينچە شول كوپىنچە رەك طوروى مطلق بىدۇر. آنىڭ فىكرىنە بناؤ وارثلرى ايله ايش كورودن ايسە آورونىڭ اوزىدىن قوللر قويدروب، اشنى بىتوب قالو جىنىكلەرەك بولاچقىدۇر.

انگلىترە ايچون آورونىڭ تىزدىن اولووى دىھافائىدە لىبراق ايدى. شونىڭ ايچون ما كىدونىياغە اصلاحات طلب ايدوچى ياوروپا حكومتلر ندىن انگلىترە ما كىدونىيانى حاضر دانوك تركىيە دن آيرىلق (آورونىڭ بىر قولنى صووروب چىغارىلق) لائىحە تكليف ايتىدى.

روسىيە ايسە آورونىڭ قول اياغىنى طارتوب آلماسلىق، لىكىن جانى چىققانچە اورىدىن قوزغالماسلىق، بىر لايىحە كورساتىدى.

انگلىترە ما كىدونىيا گە ياوروپالولر طرفىدىن مستقل بروالى (كرىدە گى كىبى) تىبىن ايدىلوب، سلطاننىڭ بوڭارغە اوزى تىلاگانچە حكىم بوروتە آلماو بىنى، ما كىدونىيانى ترك عىسكىرىنى چىغروب

زيمستوا اشلر يئنه انقلاب قاتناشورغە حاضرلنولر بوقدر. بر ابتدائى مکتب بولن گنه اش بته چك نوگلدر. زراعت و هنر جهتلرينى حاضر دن فايغور تماسهق «قان آزلىقى» خسته لگينه مبتلا اولوب كوندن كون كيبوب حالسزلنه چگمز معلومدر، كه بونك آخري هلاكتدر.

حکومت و روس ملتنه فائىلى كى كورنسه ده عموم روسيه خلقينه فائىلى بولماغان اشلردن كوب خيبرى نتيجه لر، چقمايه چقدر. حكومتك و دومانك مى يولده دوام ايدووى، روس ملتى پرا و صلاونى دىنى فلان كى يبلر بويونچه طوتنوب بارووى، روسيه ده گى عموم خلقنك دوستلق و قرداشلگنه مانع اوله چق، باشقه ملترو باشقه دين اهللرنده شوندى حسلر اويغاندره چق، بتون روسيه خلقى نك بربرسيه ياقنلاشوب دوستلاشورق، بار كبك قوت و غيرتلىرىنى علم معرفت، هنر و صناعت، ترقى و انسانيت يولينه صرف ايده چك اورنده مليت و دين نزاعلىرى، تجاوز و تدافعلىر ايله عمر ارم ايتولرينه سبب اوله چق در. بز بوكتا تاعسف ايتهمز.

مراسله و محابره

سيبيري ياده «چيپته» شهرندن:

شهرمزده اولان مسلمانلر قوميت اعتبارى ايله تاتار، چركس، سارت و غيرلرگه تقسيم بدلدىكى كى مذهب، اعتبارنچه ده حنفى، شافعى، حنبلى، شيعى (جعفرى، زيدى) كى فرقه لرگه آيرلورلر. حنفى اولان تاتارلار اوز-لرندن باشقه مذهبلىرى دشمن كوردىكلرى كى شيعيلرده نمازده حنفيلرگه اقتدا ايتيبلر. بو كونده شهرمزده ۳۰۰۰ صوم مصرف ايله بنا ايدلمش مسجد وار، اما شيعى قارنداش لرمز اوزلرينه مستقل ايكنچى بر مسجد بنا ايتمك آرزوسنده يوريلر. اهل اسلام اوز آرالرنده اولان افتراقنك آچى بيشلرينى

اوز مسلمانلر مزغه كيله چك بولسه ق : يكى حيات، يكى معيشت و معارف دورينك هيچ بر نرسه سينه جدى حاضرلنمىلر، خلقمزنك استقباليه اهميت بيرمىلر، زماندن و كورشى ملتارمزدن عبرت آلمىلر، ابتدائى مکتب و مدرسه بحثندن اونه آلمىلر، آنيده بخشى اشلارلك كشىلرمز يوق، كشىلر حاضرلاو يولينه ده كرمى مز. مکتب مدرسه بحثى بزنك ايچون الك مهم بحث ايسه ده روس مکتبيلرنده مسلمان بالالرينى كوبرهك اوقتو، شونده مسلمانچه تيل و دين كرتو، پانسيونلر آچو، ياور و پاغه اوقورغه بالالر يبارو، قزلارمزن اساسلى راق اوقتو، دارالمعلمين و دارالمعلماتلر آچو، دوخاونى صوبرانيه نى اصلاح ايتو، ميستنى صود،

آشادقاری حالده همیشه شول بوالمرنده دوام ایتمک ایسترلر. شریعت جهتنجه اوشبومدهبارنک بر برینه اوبوب نماز اوقمقلری حقنده دلیل کوستروب بازوگزنی اوتنه مز.

عبدالرحمن دولتشین.

«شورا»: - بو طوغروده اسلام محکمه لرنندن رسمی صورتده فتوی آاور ایسه گز دخی فائده و اثرلی ااور. «اونا» شهرنده اورنبورغ صوبرانیسه سی ایله قفقازیده «تفلیس» شهرنده دوخاونونی پراؤلینیه نیک شیعهارگه مخصوص آندیلنبه سینه مراجعت ایله گز. هر ایکسیسه بتون اهل اسلامنک بر برینه اقتدا ایدوب نماز اوقومقلری درست ایدیکی حقنک فتوی ویره چکنده شبهه یوقدر. زیرا بو طوغروده - مذهب اهللرینک بر برینه اقتدا اینمکلرینی درست دییانلردگل بلکه درست دگل ایدیکنی دعوا ایدنار دلیل شرعی کتورمک ایله مطالب اولورلر.

مسامره

امام جاحظ حضرتلرینک «الحيوان» اسملی کتابندن:

(۱) هبیدالله بن زیاده طرفندن سرعسکر اوله رق صوغش غه ییارلمش اسلم بن زرغه گه: «البته اخلاص صوغش ایدرسن، زیرا آزغنه

مساهله ایدر اولسه ک مغلوب ااورسن، مغلوب اولدیغک صورتده عبیدالله آچیغلانور، دیدیکلر نده: «جانمی فدا ایدوب عبیدالله نیک مدحینه مظهر اولدیغمه کوره ترک اولوب ده آچیغنه مظهرا اولمقلغم بخشیراق» دبه جواب قایتارمشدر.

(۲) ابواسحاق ابراهیم النظام اوزرینه سر سوبلاوچر کیمسه، سرنی سه یلاب ده «باشقه کشی گه سویلمه!» دبه تأکید ایتسه شول سرنی باشقه برینه سویلمکسزین اصلا توزماز ایدی. اما اوبله تأکید ایتماسه لر اصلا کشی گه سویلماز ایدی.

(۳) بصره غه کیلوب یوری طورغان بر عرب بگا بویل بر حکایت سویلادی: قر عربلر ندن بر کیمسه بزگه قوناق بولدی. بنم خاتونم، ایکی اوغل وایکی قزم وار. خاتونمه تاق پشورگه فوشدم. بزده تاق پک کوب بوله در. بارمز برگه تابون بولوب اوطوردق، اویالتوب کولشمک و حضورلانمق قصدی ایله قوناق عرب گه: «اوشبوتاقونی سز بولگز!» دیدک. عرب ده آی های بوله بیلورمی ایکان؟ دبه آغرسنوب غنه یانینه آلی ده، باش باشغه بولسون، دبه باشنی اوزوب بنم آلدمه قویدی. ایکی قناتنی کیسوب: «سز اوغللر آنا گز نیک قناتلریسز، قناتلر قناتلرغه بولسون، دبه اوغلر مه ویردی. ایکی آیاقنی کیسوب، سز آنا و آنا گزغه آیاق حکمنده سز، شونک ایچون آیاقلر سز گه تیوشلی، دبه ایکی قزغه ویردی قویرغینی کیسوب، سز هر وقت ابرلرگه قویروق بولوب یوریسز، دبه

بعینه اوشبو روشده ایکی قزیمه بر تاوق
 آندی ده «ایکی تاوق ایله بن اوچا موله مز»
 دبه اوزینه آندی . بز آبدراشوب قاراب
 اوطوردیغمزده: «یوقسه یب یب ایدوب بولمکنی
 موافق کوره سزمی؟» دیدی . یارار یب یب
 ایدوب بولکنز! دیدم . تاوقلرنی بارن بر گه
 جیوب ، اویوب قویدی ده : «سن اوزك
 وایکی اوغلک بر تاوق ایله دورت بولورسز»
 دپه اوچمزگه بر تاوقنی آندی . خاتونمه
 قاراب : «سن ایکی قزك بر تاوق ایله دورت
 بولورسز، دپه آنلرغه بر تاوقنی آندی . اوچ تاوق
 ایله بز هم دورت بولورمز» دپه اوچ تاوقنی
 وز آلدینه قویدی ده قوللرینی کوك طرفینه
 کوتاروب : ای ربم تقسیم علمنی اوگرندهکک
 ایچون شکرانه سندن عاجزم ا» دپه دعا ایتدی
 حیران اولدقده قالدق .

خاتونمه ویردی . طبیعی گوده بنم الوشم
 بولسه كرك ، دپه اوز آلدینه آلوب آشارغه
 کرشدی و آشاب تمام ایتدی . ایکنچی کون
 خاتونمه قوشوب بیش دانه تاوق پشترتم ،
 دخی تابون بولوب اوطوردق . پك کوب
 حساب ایدوب فارادمده بولرگه هیچ اوکغایینی
 تابمادم ، ایدمی بو سفرده بو عرب هچیل
 بولور ، دپه دخی عرب گه بولوب ویررگه
 قوشدم . عرب : «یب یب ایدوبی یوقسه
 تك تك ایدوب بولرگه قوشاسزمی؟» دیدی
 تك تك ایدوب بولکنز! ، دیدم . عرب
 فی الحال : «سن و خاتونك بر تاوق ایله اوچا
 بوله سز!» دپه ایکیمزگه بر تاوقنی آندی :
 اوغللرغه قاراب : «سز بر تاوق ایله اوچا
 بوله سز!» دپه ایکی اوغلمه بر تاوقنی آندی .

(ساقی)

ساقی کینتر جام انتباهی
چوقد نبرویز اسپر غفلت
برکاسه ی ویرکه دل آچیلسون
ساقی بزی پرشطارت ایله:
یوزلرچه ییللق سکوتی اخلال
چوق ییللر خیاله خدمت ایتدک
خدمتله، همت اولوب نهرسز
ساقی کرم قیل کینتر او جامی
یوز طوتدی خرابه اهل اسلام
مغلوب ایدوب حکمنه جهالت
ساقی بزه ویرمی حقیقت
تقلیدی ایتدک اساس ایمان
آرتدیردق مسائل خلافی
طریق و مذهب ظهوره کلدی
ساقی کوکل در دینه دوا قیل
فتوریله، جهلنه نکهه ایت
برجامی صون حاله باعث اولسون
عرفان ایله ایسکی نامن آلسون
ساقی بزه ویرشراب توفیق
دعوت ایدرکن وفاقه مولی
یکدیگرینه خیانت ایتمک
لازممی بوملته بو حالت؟
ساقی کینتر کاسه* هیئت
آچسون کوزین خواب غفلتندن
تحقیق اولنور جناب قرآن
امداد ایچون مهدی به قارارکن
هب اولدق اجانبک اسپری
چوق مهدیلر کلدی همده کیچدی
ملت ایسه ایسکی غفلتنده

عطف ایله دم لطفکه نکهه
باصمش کوکلری ژنک فسوت
قرانلق اوه نورلر ساچیلسون
کل شو مجلسه نظارت ایله
ایتمکده شمدی لازمی اهمال؟
اوهامه دعا وهمت ایتدک:
قالدق بسبوتون جاهل و هنرسز
ایقاظ ایله سون خاص ایله عامی
معارفه ایتمه مکله اقدام
باصدی بزی عسکر سفالت
نا ایله لم توحید طریقت
تحقیقی خرابه زار ویزان
ملته دوشوردک اختلافی
بأجوج، مأجوج طوره کلدی
مسکینلرک حاجتن روا قیل
کورملتنک حالنیده آه ایت
می ویرکه کماله باعث اولسون
حاسدلره قارشو گامن آلسون
اولمقده امت خراب تفریق
لایقمی کورمک شقافی اولی
قانلر توکه رک جنایت ایتمک
عاشقیمی بوملته ضلالت؟
جان آلسون بی روح اولان شوملت
دین نولدی کورسون جهالتدن
افجام اولنور نبی ذیشان
دعا ایله مقصدی آرارکن
اولمش ایکن عالمک امیری
حتی کوللری هوایه اوچدی
عزت آرابور مدلتنده.

« صادق »

اشار

بوكوندەگى ياشلارمزدىن بعضىرىنە :

ايلىككە بەادر بوكوندە جان
قونىڭ بالاسى تەقىم تلى .
ولكىن سىپكە پوتونىمى ھەمان . . .
ھىرسىز فەكىرسىز « لىقلىدى » تلى .

§

تلىدە تەقىم ، كوڭلىدە غىرور . . .
عجىب بىر تەبىر و باش ايلنو :
« اوشانىمى ، پىشنىمى بولوۋى ضرور »
خىالى ، وجوددە و باشدە دولو .

§

سەئادەت ەلىدە دىو اعتراف
قىلەر ولىكىن مىل بوق آڭا .
سەئادەت ەلىدە دىو اعتراف
نىوشىمى كورەلر . . . نىچك بوسىڭا ؟

رى .

« شىخ شامىل رىسمى كورگاندە »

بوكوندە بىزلەر زور يادكار اولدى سىڭ رىسمىڭ
جەئاندا آرتوروب ، كوپ اش قىلۇپ كىندى سىڭ جىسمىڭ
اونىماز قىرگى ملىت ، بازار تارىخ ، قوبار ھىكل
مونا بىز افتخار بىرلە ، ذكر قىلدىق سىڭ اسمىڭ
بوسىرت ، غىرتىڭ بىرلە تارىخىدە زور مقام آلدىڭ
يكرىمى بىش سىنە مىدان پوتوب ، نەسىن مدام آلدىڭ
سىڭ غىرتىڭكە شەھىد گىلىمى ؟ اوزىڭە دوشمان -
كشىلەر آغزىدىن « شامىل قەرمان » دىيە نام آلدىڭ .

م. غفورى

مقاللار

- (سامى بكدن) اسارته اينمك پك قولاي، لكن تكرار چيقمق
دنياده سوز نه قدر اوچوز ايسه، اش كوچدر.
شول قدر قيمتليدر.
- دنياده اصلاح ني كاغد اوستنده ياصى
بيلوچيلر كوبدر. لكن آنى اجرا ايتنه بيلوچيلر
آزدر. كيتارگه بارى.
- دنياده اڭ بيوك آدم اوزىنى مغلوبلرينه
سوديرهن آدمدر. اگر انسان اوزينڭ ايسرگان وقتندى
حالى كورسه ايدى، دنياده هيچ كيم ايسرمز
ايدى.
- دنياده فكدن كوچ مغلوب اولور شى
بوقدر. پر قومنى اصلاح ايتمك ايستيان آدم،
اول امرده اول قومنڭ محبت وحسن ظننى
قزانغه چالشماليدر.
- حر اولان امئلر حكمدارلرينى سوهلر، اسپر
اولانلر حكمدارلرندن قورقارلر. عمر بر شجره نعمت ايسه، اولوم آنڭ
ثمره سيدر. عمر برسلسله محنت ايسه، اولوم
آنڭ صوڭيدر.
- عبادتلرنك اڭ مقبولى كشيگه يخشى لق
ايتمكدر. سومك برسعادت، دشمنلق بر عذابدر.
محبت جنتدن، خصومت جهنمدن برر علامتدرلر.
- اڭ بوشقه اوتكان زمان، قايفوروب اوتكار
گان ساعتلردر. حسن اخلاقدن سو اخلاقه، حرىتدن

سۆڤه

اورداك آسراوچيلرغە

صالب اولگرتكان گە قدر اوت سوناسەدە ،
ضررى آباق اوستونده طورديڭگزغە كورە
آزراق بولور .

بالون كوبومنه؟

بو كافرلك بوغارىغە منگان بالون (ۋاز
دوشنى شار) ۱۹۰۵ نچى يلك ۳ نچى آوغوستدە
گيرمانيا نك استراسبورغ شەرنده اوجرلغان
بالوندر . بو بالون - اچندە گى مخصوص ماشينه لردە
غى علامتلرنك كورساتويىنە قاراغانە ، ۲۲ چاقرم
بوغارىغە منگان . هوا بىردن منە باشلاغاچدە هميان
صالقوناي ، ۱۳ چاقرم منگاچ يىنەدن جلينا باشلى
ايكن . اوسنكە منگان صايون هوا فوريراق
بولدىغى دە آڭلاشلمشدر .

نيورق شەرى

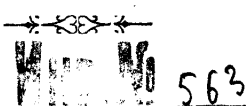
آمرىقادەغى «نيورق» شەرى دنيا دەغى
ايك چىستاشەردر . بونك غارادسكوى اوپراواسى
شەرنى طازا طوتارغە وخلق آرسندەغى آورو
لرنى قارارغە اوشبو ۱۹۰۸ نچى يل ايچون
۳۵ مليون صوم تعيين قىلمشدر . بونده حفظ

•• اورداك ، آسرا ايچون فولاي اولان
فوشلردندر . اورداكلر ، اوزلرى ايچون
طونلمش مصرفلر يىنە كورە ، آرتق فائىدە
كتوررلر . اورداك آسرالغان بىردە صوباكە
كبك بر كول اولاق لازمدر . فقط صوتى سوبگان
اوشبو مخلوق يوشلكدن خوشلانماز . طور اچق
اورنلر يىنك قورى اولمەسى شرطدر . اورداك
آپريل وماى آيلرنده يومر قالر ، يومر قەسى
يكرمى مقدارنده اولور . آنا اورداك يدى
سكزنى صالدىغى صوك او طوررغە ياراندىغى
ايچون صالمش يومر قالرىنى آوب وجيوب
باررغە تيوشليدر . آنا اورداك ، يومر قاسندن
آيرلمقنى ايستمايدىكندن اوزون وقتلر آچ
حالدە اوستونده اوطورر . شونك ايچون
بونداى اورداكنى وقتى ايله چىقاروب يورتەك
و آشاتەق لازمدر . آشار ايچون وىرلىكان
اكەك قورى اولسە اوتكارە آلماز ، يوشلىكان
بولسە تاماغىنە صلانور ، شونك ايچون قورى
اكەكنى واقلاب و بىررگە تيوشلى .

•• قضا اولەرق كورلمگىزگە اوت طوناشسە
صالورغە كرشدىكىز حالدە بىرگە باتوب آونا كز .

الکتريق

♦♦ بوندن يکرمی پيش بيللر، حکمت طبيعیه درس لرنده، فرنگ پرافسورلری، کله چک زمانده الکتريقتنگ ترفی ایده چکنی و بو سایه ده دنياده بيوک بر انقلاب وجوده کله چکنی سويلرلر ایدی. بونلرنگ بويله ظنلری طوغری چيقتی. الکتريق، شم وغازلر اورنینه استعمال ايدلنورگه باشلاندى. بيلغه لرننگ شارلقلرندن الکتريق چيقتارمق اصولی بيلندی. ياقتورتولرده، ماشينه لرده و بوننگ سببندن تيمر يول آربه لرنی يورتمکده الکتريق استعمال ايدلنور اولدى. صونگ و قتلرده الکتريق ايله قزو حاصل ايتمک يولى کورلدى. شمدی آمریقادا الکتريق قوخنه لری چيقتی، اويلر بلو تورغه باشلاندى.

مولد ایی

رسول اکرم فخرالانبیاء افندمز حضر تلری
تشریف بیوردقلری سببندن اوشبور بیع الاول
آیی، عموم اهل اسلام فاشنده مبارک بر
بايرام حساب ايدلنور.

ناشرلری: محمدشاکر و محمدذاکر رامیيفلر.
محرری: رضا الدین بن فخرالدین.

صحت حقنده بيک اعتبار لیلر. برر یورنده اسقارلاتین، دیفتريت، قزامق کبی یوغوشلی آورو بولدیسسه، حاضر وک دوقتورلر کیلوب اول کشینک ایشکینه: «بو یورنده آورو بار؛ صاقلاننگز!» دیب زور اعلان یابشدروب کیتله لر. بو اعلانی یرتوب طاشلارغه یارامی. اشترافی توله تله لر. نیورق ده اشترافی قیلو بيک مشهور جزادر.

ژاغونلرده، اورام و باقچه لرده شوندى اعلانلر آصوب قویغانلر: توکررگه، قافرنورغه یارامی. توکرگان کشى بر مک صوم اشترافغه یاکه بر یل تورمه گه حکم قیلنور. ایکی رت توکورسه جزالرنک، ایکسینه بر یولی حکم ایتلور. شول سببلی اورامده توکرنوده کورنمی. نیورقده ترام وایلر کوب. بيک کوب کشى یوری. بالکنز بانوار آينده غنه ترام وایلرغه ۳۷ ملپون کشى اوطورغان.

نیورق غارادسکوی دوماسینک بورچی
مليارد یارم صوم یعنی روسیه نک بللق
داخودینه یاقندر.

قاینامش صو فائده سی

♦♦ ایچار ایچون حاضر لنمش صولرننگ قاینما
تلمش اولمه سنی طیبیلر هر وقت توصیه ایدلر.
بوننگ سببلی ایسه، ۱۲ درجه ده اسسی (قاینامش)
اولان صوده خسته لک میقر وبلری تلف
اولد یغیدر. اوشبوننگ ایچون قاینامش صو
واسطه سیله آدملرگه خسته لک سرایت ایتماز.

اوشبو نومر «شورا» نك مندرجه سى :

-
- توقتاميش خان.
 - بزه قايسى علملر لازمدر.
 - ايسكى مسلمانلرده علوم طبيعیه .
 - روسیده ايناروديس مکتبلىرى .
 - مصر القاهرده - الازهر .
 - روس ادبياتى .
 - تارىخ العلوم .
 - قوياش .
 - عهوى نصيحت .
 - كشفيات و اختراعات .
 - تقرىض .
 - اجمال سياسى .
 - مراسله و مخابره .
 - مساهره .
 - اشعار : ساقى . بو كونده گى ياشلرگه .
 - مقاللر .
 - متنوعه .

اورنبورغ

« كرىهوف ، حسينوف و شركاسى » نك پاراواى باصمه خانه سى .

۱۹۰۸